

Democraat

D66

p.04 Bustour & canvassen

**Doe mee met
de campagne!**

p. 21 Dubbelinterview

**met Kajsa Ollongren en
Ingrid van Engelshoven**

p. 42 Bart Somers

**Wereldburgemeester
spreekt op D66-congres**

Foto Jeroen Mooijman

Stem

D66

Bijgesloten in de seal van dit nummer vindt u onze raamposter. Doe mee en hang 'm voor uw raam of deur!

Democraten,

Het wordt een zinderende eindsprint. Onze bustour is van start en onze vrijwilligers kleuren de straten D66-groen. Nog drie weken en dan mogen we naar de stembus.

Bij de Tweede Kamerverkiezingen van vorig jaar haalden we bijna anderhalf miljoen stemmen, onze één-na-beste uitslag ooit. En met 19 zetels werden wij – niet alleen in een peiling, maar nu ook écht – de grootste progressieve partij van Nederland.

Nu staan de gemeenteraadsverkiezingen voor de deur. Waar gaan die over? Wat staat er op het spel? Natuurlijk, verkiezingen gaan over de toekomst. Concreet betekent dat deze keer: blijft uw gemeente een plek waar mensen voor elkaar zorgen, elkaar weten te vinden en waar onze kinderen goed onderwijs genieten? Een plaats waar ieder mens met recht kan zeggen: ‘hier ben ik thuis’?

Ons doel bij deze verkiezingen is eenvoudig maar ambitieus: alle progressieve kiezers naar de stembus krijgen, en dus in zoveel mogelijk gemeenten de grootste worden.

Wij kunnen het populisme verslaan, dat hebben we gezien, maar we zijn er nog lang niet. Na het landelijke succes kruisen we nu de degen in de gemeente. Als oud-burgemeester van Wageningen en wethouder in Leiden besef ik maar al te goed dat iedere plek een eigen dynamiek kent. Dat onze afdelingen in hechte teams

voor iedere raadszetel zullen moeten knokken. Dat wij het vertrouwen van de kiezer nooit als vanzelfsprekend mogen beschouwen, maar iedere keer opnieuw moeten verdienen.

Ook in de gemeenten worden de kiezers door populistten getraakteerd op geschreeuw en ontregeling. Gelukkig krijgen ze nog niet overal kandidaten op de been. Wilders doet mee in dertig gemeenten, Kuzu in dertien en Baudet durft enkel en alleen te mikken op de hoofdstad. En toch blijft het gevaar reëel. Want geschreeuw verandert niets. Het geeft geen goed onderwijs, verschoont geen bedden, bouwt geen huizen, geen windmolens, geen toekomst. Het reinigt niet de lucht die wij inademen; het vervuilt alleen maar. Het vergiftigt langzaam ons politieke en sociale klimaat.

“Wij zijn de grootste groene, liberale ledenpartij van het land. Dít is ons moment”

D66’ers geven wél antwoorden. Dat is niet altijd spectaculair, niet sexy, niet in 280 tekens te vangen. Soms is het zoeken naar het compromis en soms is het zelfs het herstellen van eigen politieke fouten. Maar het is vooral serieus werken, wikken, wegen, verbinden, testen, bespreken en – bovenal – uitvoeren. Doen.

Op heel veel plekken in Nederland maakt D66 nu al het verschil. Wij zeggen ‘ja’ tegen gewaagde combinaties van partijen. Ja tegen verantwoordelijkheid en vooruitgang. Ja tegen beter onderwijs. Ja tegen zorg op maat. Ja tegen betaalbare woningen. Ja tegen een groene én duurzame gemeente.

Natuurlijk zullen we in de laatste weken van de campagne de verschillen weer benadrukken, maar D66 zal nooit zwelgen in het eigen gelijk. Wij zullen altijd blijven zien wat er bij de ander wél deugt van zijn plannen en ideeën.

De partij staat er nu uitstekend voor. Wij zijn de grootste groene, liberale ledenpartij van het land. Dít is ons moment. Wij zetten door.

Ik vraag jullie, democraten: steek je nek uit. Ga in gesprek met mensen. Overtuig ze van ons verhaal. Praat met vrienden, bel een familielid, klop op de deur van de buurvrouw. Laat het D66-geluid luid en duidelijk horen. Alleen zo brengen wij onze idealen dichterbij. Stap voor stap. Stem voor stem.

Alexander Pechtold

08.

Canvassen doe je zo!

21.

Een kabinet van wethouders

05. campagneleider
Sjoerd Sjoerdsma

10. koplopers

12. kandidatentraining

14. lokale onderwijsagenda

16. nieuwe generatie

18. in gesprek met...
Tjeerd de Groot

25. 4 vragen over de Wiv

26. interview
Annelien Bredenoord

29. essay
Mr. Hans van Mierlo Stichting

32. dubbelinterview VMS

34. ALDE Party-congres

37. ondertussen in...
Italië

38. op werkbezoek met...
Sophie in 't Veld

40. Liberal International

42. wereldburgemeester

44. uit de vereniging

46. D66-koppel

47. ledenpagina

48. ik ben D66

Op woensdag 21 maart vinden de gemeenteraadsverkiezingen plaats. Amper een jaar na de Tweede Kamerverkiezingen – met de op één na beste uitslag ooit! – neemt Sjoerd Sjoerdsma opnieuw de rol van campagneleider op zich. Hij is vastberaden het succes te overtreffen: “Ik wil vechten voor het progressieve geluid in elke gemeente.”

“Elke stem kan het verschil maken”

Op het moment dat deze *Democraat* op uw mat valt, rijdt de D66-campagnebus al door het land. Op 1 maart heeft de officiële kick-off plaats in Den Haag; vervolgens rijdt de bus – volgestouwd met vrijwilligers, parlementariërs, bewindspersonen én flyers – tot en met de verkiezingsdag op 21 maart door stad en land. Uiteraard is Tweede Kamerlid, tevens landelijk campagneleider voor D66, Sjoerd Sjoerdsma ook weer van de partij.

Waar haal je de energie vandaan om opnieuw zo'n grote verkiezingscampagne te leiden?

“Campagne voeren is het mooiste wat er is! Natuurlijk leef ik voor mijn portefeuilles in de Tweede Kamer (*o.a. Buitenlandse Zaken, Internationaal Strafrecht, Emancipatie, red.*), maar ik vind niks leuker dan met mijn idealen de straat op te gaan. De vorige campagne wilden we per se winnen van het populisme. Dat is gelukt, dankzij een fantastische uitslag voor D66. Maar we kunnen nu niet achterover leunen. In veel gemeenten – en voor het eerst in alle vier de grootste steden – doen extreemrechtse partijen mee. Ik wil blijven vechten voor het progressieve geluid in elke gemeente. Elke stem kan het verschil maken. In veel gemeenten gaat het om een nek-aan-nekrace. De vorige keer won D66 in Den Haag met een heel kleine marge van de PVV. Die winst is te danken aan onze vrijwilligers, onze campaigners, die op het juiste moment bereid waren de straat op te gaan. Stel je voor dat ze dat niet hadden gedaan!”

Sjoerd Sjoerdsma (achterste rij, midden) tijdens in-gesprek-met-actie in Utrecht

“In een persoonlijk gesprek is de urgentie van een verkiezing veel beter over te brengen”

Veel mensen kijken bij de gemeenteraadsverkiezingen naar wat er in de landelijke politiek gebeurt. Vier jaar geleden was D66 een oppositiepartij, nu zitten we in de regeringscoalitie. Maakt dat straks verschil?

“We moeten zorgen dat we profiteren van het regeren. Ik denk dat veel mensen positief zijn over onze kabinetsdeelname. D66 is een partij die verantwoordelijkheid neemt en ‘ja’ durft te zeggen om Nederland vooruit te helpen, ook als het moeilijk wordt. In 2014 is D66 in veel gemeenten in het lokaal bestuur terechtgekomen. Dat heeft tastbare resultaten opgeleverd, zoals beter onderwijs, meer huizen voor gezinnen met middeninkomens en schonere lucht. Ook in 2017 hebben we na de Tweede Kamerverkiezingen ‘ja’ gezegd. Dat heeft gezorgd voor het groenste regeerakkoord ooit, met een record aan investeringen in onderwijs, zorg en werk. Daar hebben we voor gevochten tijdens de onderhandelingen.”

Maar er was ook kritiek op deze coalitie vanuit onze achterban.

“Het is geen geheim dat D66 liever met GroenLinks in een regering had gezeten. Toch hebben we sindsdien tien procent meer nieuwe leden gekregen. Dat is een grote blijk van waardering. Ik hoor leden van GroenLinks wel eens verzuchten dat ze het jammer vinden dat hun partij niet meeregeert. Wij maken nu hun klimaatambities waar. Mensen weten dat het ‘groene’ regeerakkoord van ons moest komen. Ik ben ervan overtuigd dat ze het resultaat zien, op landelijk én lokaal niveau. Verder is het belangrijk dat we een ervaren politiek leider hebben, die niet in het kabinet zit. Alexander kan ons verhaal en onze idealen herkenbaar en scherp blijven vertellen. Op het laatste D66-congres zei hij niet voor niets tegen onze bewindspersonen: *maak jullie borst maar nat*. Wij houden onze bestuurders scherp.”

Welke lessen neem je mee uit de vorige campagne?

“Onze leden werden soms hoorndol van alle spotjes, posters en flyers. Maar we waren enorm goed zichtbaar vorig jaar – en dat is cruciaal, hebben we gezien. Daarbij is het belangrijk dat de afdelingen gezamenlijk optrekken. Door gezamenlijk campagnemateriaal in te kopen, kunnen we nu betere deals sluiten en zijn we wéér ontzettend zichtbaar: van posters in bushokjes tot grote billboards langs de weg. Verder werkt de *online*-campagne heel goed. Straks krijgen mensen bijvoorbeeld via landelijke nieuwswebsites zoals nu.nl een boodschap en gezicht te zien van hun lokale D66-lijsttrekker. Politiek is mensenwerk. We zijn niet alleen trots op onze politici, ze vormen ook een afspiegeling van Nederland.”

En qua campagne-activiteiten?

“D66 is steeds meer een canvaspartij geworden. Aanvankelijk voelen veel leden weerstand om langs de deuren te gaan en aan te bellen voor een praatje. Maar als ze het eenmaal hebben gedaan, merk ik dat ze vaker willen. De reacties zijn namelijk onwaarschijnlijk leuk. Mensen willen graag hun verhaal kwijt. Ze waarderen het als ze serieus worden genomen en er interesse in ze wordt getoond. In een persoonlijk gesprek is de urgentie van een verkiezing bovendien veel beter over te brengen. Toen we de vorige keer langs de deuren gingen, vroegen veel mensen of de verkiezing spannend zou worden. In Den Haag ging het tussen D66 en PVV, dus nou en of! Dat gaf voor veel mensen de doorslag. Overigens wil ik niet alleen het resultaat van de laatste verkiezingen overtreffen, maar hoop ik vooral dat we het weer goed doen in gemeenten in héél Nederland.”

Hoe kun je als lid helpen bij deze campagne?

“We hebben inmiddels meer dan 28.000 leden. Dat zijn dus ruim 28.000 D66-ambassadeurs! Ik roep iedereen op om de laatste weekenden voor de verkiezingen tijd te maken voor de campagne. Meld je aan om mee te gaan met de landelijke bustour, of om te canvassen of op straat te flyeren met je lokale afdeling. Heb je per ongeluk een vakantie geboekt? Check dan gauw je annuleringsverzekering. Heb je die niet? Hang dan in elk geval de raamposter die met deze *Democraat* wordt meegestuurd voor je raam. Je kunt de campagne ook financieel steunen, via onze crowdfundingacties (*zie kader, red.*). Binnen een paar seconden regel je dan via iDeal een kop koffie voor de bustour-vrijwilligers of een bijdrage aan de campagnespot. Tot slot: spoor de mensen om je heen aan om op 21 maart op D66 te stemmen!” ■

Doe mee met uw afdeling!

Wilt u meehelpen met flyeren en canvassen in uw gemeente of regio? Meld u aan bij het campagneteam van uw lokale D66-afdeling. U vindt de contactinformatie van uw afdeling op: d66.nl/partij/d66-in-het-land

Bent u al campagne-proof?

Nog geen campagnejas in de kast hangen? Bestel 'm in onze webshop!

U vindt al onze campagnejasjes, hoodies, sjaals, mutsen, handschoenen en tassen in onze webshop. Voor mooie D66-promotie- en cadeauartikelen bent u hier ook op het juiste adres. Bestellingen vanaf 25 euro worden gratis geleverd!

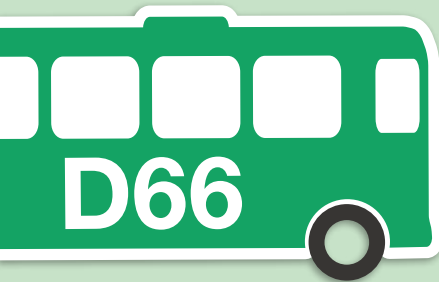
d66webshop.nl

Doe mee!

Geef gul!

Geen tijd om te helpen, maar wilt u de campagne voor deze belangrijke verkiezingen wel steunen? Doneer! Dat kan heel simpel via deze drie speciale crowdfunding-acties:

GEMEENTETOUR
Doneer voor een schone bustour door het hele land en voor bekers koffie voor onze vrijwilligers!

TV-SPOT
Geef gul en zorg dat het progressieve en optimistische geluid van D66 in elke huiskamer te zien én te horen is!

BILLBOARDS
Sponsor onze grote campagneposters langs de wegen en zorg dat D66 overal en altijd zichtbaar is!

Meedoen? Ga naar: crowdfunding.d66.nl

Historische verkiezingsreeks

EP2009
D66 haalt 3 zetels in het Europees parlement: de eerste verkiezingswinst sinds 15 jaar

GR2010
D66 groeit met meer dan 500 raadszetels: in steden als Haarlem, Delft en Leiden wordt D66 zelfs de grootste

TK2010
D66 is weer een helemaal terug met 10 Tweede Kamerzetels (7 zetels winst)

PS2011
In de provincies groeit D66 van 9 naar 42 Statenleden; in de Eerste Kamer van 2 naar 5 senatoren

TK2012
D66 groeit door van 10 naar 12 zetels

GR2014
D66 wordt in 38 gemeenten de grootste partij: in 18 van de 20 grootste steden komt D66 in het stadsbestuur

EP2014
D66 haalt voor het eerst in de partijgeschiedenis de meeste stemmen en krijgt een extra (4de) zetel in Brussel

PS2015
De achtste verkiezingswinst op rij. D66 telt nu 67 Statenleden en heeft in 9 van de 12 provincies zitting in het college. In de Eerste Kamer verdubbelt de D66-fractie van 5 naar 10 zetels

TK2017
D66 haalt haar op één na beste uitslag ooit: 19 zetels in de Tweede Kamer. Op 26 oktober treedt het Kabinet-Rutte III aan; D66 levert zes bewindslieden

GR2018
21 maart 2018

Flyers uitdelen, in-gesprek-met-acties: de meeste campagnevrijwilligers draaien er hun hand niet voor om. Maar langs de deuren gaan – bij mensen thuis aanbellen dus – vinden veel D66'ers toch wel een beetje spannend. *Democraat* loopt een middag mee met **D66 Breda**.

Canvassen doe je zo!

Twintig D66'ers – campagnevrijwilligers en (kandidaat-)raadsleden – druppelen de vergaderzaal van het voormalige Kapucijnenklooster in Breda binnen. Jeanine Zoet en Marijn Makker, voormalig campagnecoördinatoren van D66 Amsterdam, geven hier een workshop *canvassen*, waarna het 'langs de deuren gaan' in praktijk zal worden gebracht – waarover later meer. Canvassen doen we hier al langer, vertelt Maddy van Hemel, nummer 2 op de lijst, en sinds eind jaren negentig actief voor D66 Breda. Maar niet vaak, vult Faissal Boulakjar, campagneleider en nummer 3 op de lijst, aan. De afdeling is flink gegroeid het afgelopen jaar (naar ruim 340 leden), maar actieve campagnevrijwilligers zijn op twee handen te tellen. Boulakjar: "Dan moet je keuzes maken: een middagje flyeren op een drukke markt, of twintig deuren langs in één wijk."

Get out the vote

Zoet en Makker gaan vandaag in op de do's en don'ts, en wat het beste werkt. "Als je vlak voor de verkiezingsdag zit, dan wil je zoveel mogelijk twijfelaars spreken en D66-stemmers naar de stembus krijgen. *Get out the vote*, noemen we dat in mooi Nederlands. Kies dan een wijk waarvan je weet dat daar vaak op D66 wordt gestemd." Zoet vult aan: "Een mooi moment is bijvoorbeeld vlak nadat de stemkaart op de mat is gevallen, dan zijn mensen alert op het feit dat ze hun stem moeten gaan bepalen." Buiten verkiezingstijd kan het juist weer goed zijn om wijken in te gaan waarvan je weet dat er minder vaak op D66 wordt gestemd, zegt Makker. "Luister wat er speelt, daar leer je veel van."

Canvassen draait om luisteren en *ontvangen*, zeggen Zoet en Makker. "Als je aan het flyeren bent, ben je vooral aan het *zenden*. Bij canvassen vraag je mensen naar wat zij belangrijk vinden. Waar ze tevreden over zijn of juist ontevreden." Beide campagnemethodes dienen in verkiezingstijd hetzelfde doel – mensen naar de stembus krijgen – maar de manier waarop is wezenlijk anders. "En dat maakt canvassen ook zo leuk. De meeste mensen reageren heel positief als ze naar hun mening wordt gevraagd. Dus er komen vaak leuke gesprekken uit, ook als de mensen bij wie je aanbelt niet D66-minded zijn." Een aantal vrijwilligers zegt het toch wat ongemakkelijk te vinden, bij mensen aanbellen – "een beetje alsof je een Jehovagetuige bent." Makker: "Ik vond de eerste keer ook best spannend. Maar... de enige manier om te ontdekken dat het werkt én dat het heel leuk is, is om het gewoon een keer te doen!"

Maddy van Hemel in gesprek aan de deur in Breda.

In koppels de wijk in

Zo gezegd, zo gedaan. Nadat iedereen zijn campagnejas heeft aangetrokken, trekken we in viertallen – twee koppels aan weerszijde van elke straat – Boeimeer in. Een diverse en rustige jaren-vijftig-wijk, waar D66 – net als in heel Breda – de tweede partij werd (na de VVD, met slechts duizend stemmen verschil) tijdens de Tweede Kamerverkiezingen van 2017.

Maddy van Hemel (nr. 2) en Bart Lauwen (nr. 12) doen samen het woord, ik schrijf mee. Bij de eerste twee deuren komt geen reactie, maar de derde zwaait meteen open. We schrikken ervan. Een oudere man kijkt ons breed grijnzend aan. "Ha, de partij van mijn zoon!" Hij vertelt over het burgerinitiatief dat zijn zoon onlangs door de raad heeft gekregen. Van Hemel legt uit dat we vandaag door de wijk gaan om bewoners te vragen naar waar ze tevreden en minder tevreden over zijn. "Helaas, ik ben een zeer tevreden burger. Maar ik zal mijn zoon de hartelijke groeten doen, fijne dag en succes!" Even verderop zien we na het aanbellen de gordijnen bewegen. Een grijze dame opent moeizaam haar huiskamer. "Sorry hoor, ik durf de deur niet meer open te doen, ik heb een insluiper gehad. Van wie bent u? D66? Oh, ik stem altijd op jullie! Nee, ik heb verder eigenlijk geen wensen of klachten, ik woon hier al 22 jaar met veel plezier. Veel succes hoor!"

"In verkiezingstijd wil je zoveel mogelijk twijfelaars spreken en D66-stemmers naar de stembus krijgen"

Weten wat er speelt

Enkele deuren verderop opent een jonge vader de deur. Ook hij is erg tevreden over de wijk: "Veel groen, veel voorzieningen en een heel actieve wijkraad." Een puntje van kritiek is het nieuwe afvalstelsel, waarbij restafval in ondergrondse containers moet worden gestopt. "Voor sommige oudjes is dat nog best een eindje lopen." En het parkeren wordt steeds lastiger, zegt hij. "Maar misschien wordt dat beter als het ziekenhuis weg is." De vrijkomende bouwgrond, waar het Amphia Ziekenhuis nu nog staat, komt later nog verschillende keren voorbij in de gesprekken. De meeste bewoners zeggen te hopen dat er geen hoogbouw komt, en dat de gemeente de inspraak goed regelt, "en niet pas gaat luisteren als alles al beklonken is." Van Hemel weet wat er speelt en herkent de zorgen, en dat is bij deze 'deurgesprekken' soms wel handig, zegt ze. "Je hoeft echt niet alles over zo'n wijk te weten, maar het helpt wel als je je van tevoren even verdiept: wat speelt hier, en wat weten en vinden we daarvan?"

We eindigen – anderhalf uur en tien gesprekken later – in het klassieke biljartcafé 'Boeimeer'. Daar worden we luidkeels begroet door een stoet buurtbewoners die zojuist de carnavalsuitdossing heeft getest ("Hééé, D66'ers! Gratis bier?!"). Fractievoorzitter en lijsttrekker Tim van het Hof, grinnikend: "Ja, binnenkort heet Breda weer even *Kielegat*, en dat is even geen goed moment om te canvassen. Ook iets om rekening mee te houden, als Brabantse afdeling." ■

10 canvas-tips

- ❶ **Kies een goed moment**, bijvoorbeeld een zaterdagmiddag. Bel niet aan als het al donker is, of tijdens etens- of kinderbedtijd (of tijdens een belangrijke voetbalwedstrijd).
- ❷ **Ga altijd in koppels** langs de deur, liefst met meerdere koppels tegelijk door één straat.
- ❸ **Draag altijd je campagnejas**, zodat je duidelijk herkenbaar bent.
- ❹ **En vergeet je flyers niet!** Of neem 'in-gesprek-met'-vellen mee en vraag om een goede tip.
- ❺ **Wees vrolijk en voorkomend**; besef dat je op dat moment hét gezicht van de partij bent.
- ❻ **Leg uit wat je komt doen, en bedenk van tevoren een concrete openingsvraag, zoals:** "Wat vindt u van het nieuwe winkelcentrum?" Of: "Als u één dag burgemeester zou zijn...?"
- ❼ **Wees voorbereid**: hoe wordt er in deze wijk gestemd? Wie wonen er, wat speelt er?
- ❽ **Voorkom onprettige of onveilige situaties**; ga niet in op uitnodigingen om binnen te komen.
- ❾ **Ga geen politieke discussies aan**; je komt om te luisteren. Als mensen graag stemadvies willen, vertel dan waarom jij zelf op D66 stemt.
- ❿ **Moeilijke vraag?** Bel een betrokken raadslid, geef het mailadres van het raadslid, of verwijf naar de website. Landelijke D66-standpunten kun je ter plekke checken in de **D66 Nu app**.

Koplopers

Hij is de nieuwe D66-leider in de tweede grootste stad van Nederland; zij wil de huidige eenmansfractie in een Achterhoekse krimpgemeente uitbreiden en versterken.

4 vragen aan D66-lijsttrekkers
Said Kasmi (42) en Loes ten Dolle (23).

Said
Kasmi

Loes
ten Dolle

Said Kasmi (42), lijsttrekker D66 Rotterdam

Commissaris bij woningcorporatie Woonbron; lid van de Raad van Toezicht van Pameijer Gezondheidszorg

D66 in Rotterdam:
1250 leden; 6 zetels & 2 wethouders
rotterdam.d66.nl

Wat was je motivatie om lijsttrekker te worden? “Mijn motivatie zit in de opgave die mijn stad heeft om armoede te bestrijden, werkgelegenheid te creëren en gelijke kansen in het onderwijs te bieden. Mijn ouders komen uit Marokko; mijn vader is hier als gastarbeider gekomen. Zij hebben nooit de kans gehad om goed onderwijs te volgen. Ik ben opgegroeid met de wetenschap dat gelijke kansen en onderwijs enorm belangrijk zijn om mee te kunnen doen in de samenleving. Onderwijs is de beste emancipatiemotor; het geeft mensen de kans om het meeste uit hun leven te halen.”

Wat zijn de grootste uitdagingen in Rotterdam en wat wil je bereiken? “Rotterdam heeft het hoogste werkloosheidspercentage van Nederland. En we hebben 120 duizend mensen die laagge-

letterd zijn, waarvan een aanzienlijk deel analfabeet. Eén op de vier kinderen groeit op in armoede. Wij zien dat afkomst, de wijk waarin je opgroeit en het inkomen van je ouders bepalend zijn voor het onderwijs dat je krijgt. Wij gaan er alles aan doen om die ongelijkheid achter ons te laten in Rotterdam. “Verder staat er veel druk op onze woningmarkt. We willen de komende jaren 60 duizend woningen bouwen. Vooral voor starters en mensen met middeninkomens, die nu nauwelijks aan een woning kunnen komen in de stad. Voor de toekomst van Rotterdam is ook het vergroenen van onze economie heel belangrijk. De haven is nog steeds gericht op de oude, vervuulende industrie. We moeten toe naar een circulaire economie. Niet alleen vanwege gezondheidsoverwegingen, maar ook om te kunnen blijven concurreren in de veranderende wereld. Rotterdam loopt daarin achter.”

Wat heeft D66 de afgelopen vier jaar in Rotterdam bereikt? “We maken al acht jaar deel uit van het stadsbestuur. Een heel belangrijke bijdrage is de verlevendiging en vergroening van de binnenstad. We zien meer bezoekers. Dat is niet alleen goed voor de leefbaarheid, maar ook voor de werkgelegenheid. Door de introductie van de milieuzone is de uitstoot van roetdeeltjes met 30 procent afgenomen en daardoor is de lucht in korte tijd schoner geworden. Daar ben ik echt trots op. En er is veel

meer ruimte voor fietsers en voetgangers gekomen. We hebben er ook voor gezorgd dat het binnenklimaat in scholen verbeterd is. De lucht was niet in orde en daardoor werden kinderen vermoeid en konden ze zich minder goed concentreren. Dat is verbeterd en daarmee is de prestatie van de leerlingen omhoog gegaan.”

“Wij gaan er alles aan doen om de ongelijkheid achter ons te laten”

Wat vind je de grootste uitdaging van de a.s. gemeenteraadsverkiezingen? “De PVV, DENK en 50Plus gaan meedoen in Rotterdam. Ik vrees dat we te maken krijgen met versplintering en meer verdeeldheid. De bestuurbaarheid van de stad gaat er dan niet op vooruit. Kunnen we straks nog redelijke coalities vormen? We zien nu al verharding van het politieke debat. Partijen die populistische taal gebruiken en angst en verdeeldheid zaaien. Zij zetten alles wat we aan vooruitgang hebben geboekt op het spel. Ik hoop dat de kiezers in Rotterdam dit zien en zullen kiezen voor verbinding, in plaats van voor verdeeldheid, door op D66 te stemmen.”

Loes ten Dolle (23), lijsttrekker D66 Winterswijk

Student Rechtsgeleerdheid Radboud Universiteit Nijmegen; lid commissie Samenleving gemeente Winterswijk; vulploegleider Action Winterswijk

D66 in Winterswijk:
28 leden; 1 zetel
winterswijk.d66.nl

Wat was je motivatie om lijsttrekker te worden? “Door mijn deelname aan debatwedstrijden tijdens mijn studie groeide mijn interesse in de politiek. Daarom heb ik drie jaar geleden D66 Winterswijk benaderd. Ik werd uitgenodigd om een steunfractievergadering bij te wonen. Sindsdien heb ik elke vergadering bijgewoond. Ik werd gevraagd om eens na te denken over het lijsttrekkerschap. Daarvoor heb ik de tijd genomen, het is tenslotte een grote verantwoordelijkheid. Maar een lijsttrekker doet het natuurlijk niet alleen; onze steunfractie heeft veel actieve leden, die

mij de ruimte geven mezelf te scholen en te ontwikkelen. Ik besloot: met deze fractie ga ik ervoor!”

“Ik wil de kracht van jongeren tegen krimp inzetten”

Wat zijn de grootste uitdagingen in Winterswijk en wat wil je bereiken? “Winterswijk is een krimpgemeente. We hebben te maken met vergrijzing en voorzieningen kunnen steeds moeilijker in stand worden gehouden. Door samenwerking in de regio moet daar een goede balans in worden gezocht. We zijn een bruisend dorp en we willen de jeugd behouden. Het is voor mij dan ook essentieel dat we de kracht van jongeren tegen krimp inzetten. Er moet een goede balans in het woningaanbod komen, voor zowel jong als oud. Er zijn genoeg geschikte woningen, maar die staan te verpauperen op bungalowparken. Die zouden we kunnen benutten als woonruimte voor zowel jongeren als ouderen. We denken nog teveel in beperkingen in plaats van

mogelijkheden. Ik zal me ook inzetten voor verenigingen; vrijwilligers zijn immers het fundament van onze samenleving. Tenslotte zijn duurzaamheid en goede zorg een rode lijn in ons programma.”

Wat heeft D66 de afgelopen vier jaar in Winterswijk bereikt? “We waren met onze eenmansfractie vaak de ‘sleutelstem’ in de raad, dus ook vanuit de oppositie hebben we een stempel kunnen drukken. Een recent voorbeeld is ons aangenomen amendement over de afdracht van 20 euro per jaar per lid van sportverenigingen aan de gemeente. De raad heeft die afdracht ingevoerd tijdens de economische crisis. Wij vonden dat deze niet meer nodig was. Zo kunnen we iets teruggeven aan verenigingsleden in Winterswijk.”

Wat vind je de grootste uitdaging van de a.s. gemeenteraadsverkiezingen? “Om jongeren te motiveren daadwerkelijk te gaan stemmen. Hopelijk op D66, natuurlijk. Mijn leeftijd is een voordeel: ik ben een van hen, sta midden tussen de jongeren, ook met mijn werk. Ze kunnen ervan op aan dat ik ook voor hen zal opkomen in Winterswijk. Ik wil er zijn voor alle Winterswijkers – jong en oud.” ■

“Vraag nooit: is er nog ruimte?”

Je staat hoog op de kandidatenlijst voor de gemeenteraadsverkiezingen en wat doe je dan? Je laat je aanscherpen door ervaren partijgenoten. *Democraat* schoof aan bij een landelijke trainingsdag in Arnhem. Over campagne voeren, kernboodschap-pen en sturen met geld.

Het winterse ochtendlicht dringt voorzichtig door tot de vergadertoren bij het centraal station van Arnhem. Deze trainingsdag – voor kandidaat-raadsleden in Oost-Nederland – begint met een campagnemodule door trainer Adriaan Andringa, campagne-manager van het Landelijk Bureau van D66. Die begint met een waarschuwing: “De successen die je de afgelopen jaren hebt geboekt, zijn de komende periode even van ondergeschikt belang. In campagnetijd gaat het minder over wat je bereikt hebt, dan over wat je in de toekomst voor elkaar wil gaan krijgen. Kiezers moeten het gevoel hebben dat ze jou hun toekomst kunnen toevertrouwen.” Zijn collega-trainer Annelou van Egmond, communicatiestrategen en voormalig lid van het Landelijk Bestuur van D66, voegt toe: “Mensen zijn op zoek naar mensen zoals zijzelf, mensen die ze begrijpen en vertrouwen. Dat vinden ze belangrijker dan de details van beleidsvoorstellen”. Andringa: “Er is niet veel aandacht voor de concrete dingen die we lokaal regelen. Dat is jammer, maar ook wel een compliment. Als we dingen goed regelen, zijn kiezers er ook niet echt mee bezig. Pas als zaken fout gaan, komt er veel aandacht.”

Onderwijs is de basis

De deelnemers krijgen de opdracht in een paar woorden, hooguit een tweet, zichzelf neer te zetten. Dat valt niet mee. De meesten komen met mooie beleidsvoornemens – keurig verwoord, maar saai. Andringa schudt zijn hoofd. Het moet anders. Zelf is hij lijst-trekker van D66 in Voorschoten en hij heeft zijn kernboodschap al klaar: *Alle kinderen en jongeren in Voorschoten moeten toegang houden tot goed onderwijs*. De zaal mompelt. “Is goed onderwijs niet een beetje een open deur?”, vraagt een deelnemer. Andringa: “Nee, goed onderwijs is nooit een open deur voor D66. Voor ons is het vanzelfsprekend dat D66 dé onderwijspartij is. Toch moet

je daarop blijven hameren.” Collega-trainer Van Egmond valt hem bij: “Onderwijs is steno voor ons hele programma. Het staat aan de basis van alles, de kern van kansengelijkheid. Met onderwijs als uitgangspunt kun je over alles praten. Maar dat moet je wel voortdurend uitdragen en overbrengen. Dat is de kernboodschap waar kiezers zich in herkennen.”

“Voor ons is het vanzelfsprekend dat D66 dé onderwijspartij is. Toch moet je daarop blijven hameren”

Sturen met geld

Tijdens de lange trainingsdag, van schemering tot schemering, komen talloze onderwerpen voorbij. Zo praat Martijn Leisink, D66-wethouder van financiën in Arnhem, de kandidaat-raadsleden bij over gemeentefinanciën, en hoe je daar als raadslid invloed op uit kunt oefenen. “Geld is geen doel maar een middel. De gemeentebegroting gaat niet over geld, maar over de doelen die je als raad hebt gesteld.” Als die begroting eenmaal op tafel ligt, ben je eigenlijk al te laat om daar nog iets aan te veranderen. Je kunt als raadslid daarom het beste meteen beginnen aan jouw doelen voor het volgende jaar, zegt Leisink. “Kies drie thema’s waarop je je wilt concentreren, en neem ook drie dingen waarop je wil bezuinigen. Die moet je in de voorjaarsnota zien te krijgen.” Gemeenten ontvangen voor het merendeel van hun taken geld van het Rijk, via het Gemeentefonds, legt Leisink uit. Maar hij maakt korte metten met de algemene aanname dat de rijksoverheid voorschrijft waaraan de gemeente het geld precies zou moeten uitgeven. “Uiteraard moet je wettelijke gemeentetaken, zoals jeugdzorg, uitvoeren. Maar hoeveel je daaraan uitgeeft, mag je zelf weten. Gemeenten hoeven alleen aan de éigen gemeenteraad verantwoording af te leggen over de uitgaven van het geld.”

Bepaal je eigen agenda

Een van de deelnemers, een lid van Leisinks eigen Arnhemse gemeenteraad, wil weten hoe je als raadslid financiële dekking vindt voor je plannen. De wethouder grijnst. “Dat ga ik je niet vertellen, want dan word je me te lastig.” Vervolgens, serieus: “Vraag nooit: *is er nog ruimte?* Het antwoord luidt dan namelijk ‘nee’. Ga zelf op zoek. Ga praten met ambtenaren. Dat doen raadsleden bar weinig, terwijl de meeste ambtenaren graag hun kennis doorgeven. Je kunt ook met de gemeente-accountant praten. En bij de rekenkamer kun je jouw thema’s aandragen als studieonderwerp. Maak het jezelf makkelijk door je eigen agenda te bepalen, en niet die van het college te volgen. Als je je beperkt, dan weet je minstens even veel als de wethouder. En als jouw dekking deugt, dan heeft jouw voorstel al bijna gewonnen.”

De deelnemers schrijven al die tips gretig op, want daar kunnen ze echt iets mee als ze (weer) in de raad worden gekozen. “Je gaat het nog moeilijk krijgen met ons, Martijn”, zegt het Arnhemse raadslid tegen zijn wethouder. ■

Bijna achthonderd kandidaat-raadsleden van D66 hebben zich afgelopen winter laten trainen door het Landelijk Bureau van D66. Tijdens acht trainingsdagen, verspreid over het hele land, kregen ze campagnetips en informatie over het aankomende politieke werk, en was er aandacht voor het sociaal-liberale gedachtegoed. Er waren verkennende en verdiepende modulepakketten, bedoeld voor nieuwe en ervaren kandidaat-raadsleden. De nadruk in de trainingen lag vooral op de praktijk: kernachtige presentatie, vraagstukken doorgronden en geld vinden. De theorie zat vooral in het huiswerk vooraf, zoals de speciaal voor deze training ontwikkelde D66-handleiding *Sturen met geld. Gemeentefinanciën: wat & hoe*.

d66.nl/partij/talentontwikkeling-opleiding

D66 is dé onderwijspartij; landelijk, maar ook lokaal. Maar hoeveel invloed heeft een gemeente op goed onderwijs – behalve het regelen van goede huisvesting? We vroegen het aan D66’ers Tim van het Hof, die zich hard maakt voor een brede onderwijsagenda in Breda, en Fonda Sahla die een weekendschool in Den Haag coördineert.

Tim van het Hof

Lokale onderwijsagenda

In de *Strategische onderwijsagenda Breda* staat een brede waaier van onderwerpen: van voortijdig schoolverlaten tot sport en beweging, en van volwasseneneducatie tot het belang van taal en techniek.

Tim van het Hof, fractievoorzitter en lijsttrekker D66 Breda: “D66 – die in Breda in een coalitie zit met VVD, SP en PvdA – wilde graag dat de gemeente meer ging doen voor onderwijs dan alleen de huisvesting goed regelen. Dat heeft ertoe geleid dat er een onderwijsagenda is gekomen, die samen met de sector is opgesteld. De gemeente heeft er een aantal jaar geleden al voor gekozen om de huisvestingsmiddelen voor scholen in het basis- en voortgezet onderwijs door te decentraliseren. Dat wil zeggen dat de schoolbesturen gezamenlijk mogen bepalen hoe zij het ‘geld voor de bakstenen’ onderling verdelen. Hierdoor hoeven zij niet meer met elkaar te concurreren om het geld, maar kunnen ze samen afspreken waar de middelen het best op hun plek zijn. De mogelijkheid om samen te werken is een randvoorwaarde geweest voor de huidige onderwijsagenda.”

Kun je een voorbeeld geven van wat die samenwerking tussen scholen oplevert? “Als je middelen verdeelt op basis van het aantal leerlingen, dan geef je scholen een prikkel om zoveel mogelijk leerlingen binnen te willen halen. Het is echter niet in het belang van goed onderwijs – en van de leerlingen – dat scholen leerlingen van elkaar af proberen te pakken. Scholen verschillen veel van elkaar. Het is beter om een leerling die niet op zijn plek is, in goed overleg te plaatsen op een school waar hij of zij wel tot zijn recht komt. Daardoor komt de ontwikkeling van talenten ook centraler te staan.”

Taal en techniek zijn speerpunten in jullie onderwijsagenda. De gemeente gaat echter niet over het curriculum. Hoe zorgt Breda dan toch voor beter onderwijs? “Ten eerste krijgen scholen dankzij die door-decentralisering meer ruimte om zich te specialiseren. In de techniek verwachten we een tekort op de arbeidsmarkt. We zijn daarom blij met initiatieven als het Technasium, dat zich vooral richt op techniekonderwijs. Ten tweede werkt de gemeente samen met scholen én bedrijven. De Uitvindfabriek is daarvan een goed voorbeeld. Dit initiatief probeert leerlingen uit het basis-onderwijs enthousiast te maken voor techniek. Het gaat om een samenwerking van bedrijven, scholen en de gemeente. Het lokale mkb plukt daar uiteindelijk de vruchten van. We zouden

deze samenwerking graag uitbreiden naar bijvoorbeeld de zorg, creatieve industrie en landbouw. De gemeente kan hierin een belangrijke rol spelen, omdat ze contacten onderhoudt met zowel scholen als bedrijven. Wij willen die werelden met elkaar verbinden. Scholen willen hun leerlingen immers goed voorbereiden op de arbeidsmarkt en hun talenten ontwikkelen; het bedrijfsleven heeft behoefte aan die goed opgeleide, talentvolle mensen. Het uitvoeren van de onderwijsagenda kost dus op deze manier dus niet per se veel geld; de gemeente speelt vooral een faciliterende rol.”

De onderwijsagenda richt zich niet alleen op kinderen, maar ook op volwassenen. Vraagt dat niet om een heel andere aanpak? “‘Een leven lang leren’ betekent dat het volgen van een opleiding niet ophoudt na je 18de. Het is daarom belangrijk dat we ook aansluiting zoeken met het middelbaar beroeps- en hoger onderwijs. We moeten blijven investeren in onderwijs, ook voor mensen die al een diploma op zak hebben of nooit gehaald hebben. Neem de John F. Kennedyschool in Breda, daar krijgen laaggeletterden taalles. Het bijzondere van deze

“Onze onderwijsagenda kost niet per se veel geld; de gemeente speelt vooral een faciliterende rol”

taalklas is dat ouders les kunnen krijgen, terwijl hun kinderen ook op school zitten. Dat scheelt een zorg. Ouders die de taal niet beheersen, zijn vaak minder betrokken bij de ontwikkeling van hun kind en missen zelf kansen. Zo komt alles weer samen.” ■

Best practice: De Transvaal Universiteit

Fonda Sahla coördineert de Transvaal Universiteit, een ‘weekendschool’ voor leerlingen van basisschool Het Galjoen in de Haagse Transvaalbuurt. Daarnaast is ze kandidaat-raadslid voor D66 Den Haag. Ze legt uit hoe deze weekendschool werkt en wat een gemeente kan doen om te investeren in goed onderwijs.

De Transvaal Universiteit is bedoeld voor kinderen van groep 6-8 (9-12 jaar). Zij melden zich vrijwillig aan om op zaterdagochtend extra lessen te volgen. Die lessen zien er heel anders uit dan wat zij doordeweeks gewend zijn. De weekendschool werkt namelijk met thema’s, zoals sociale media, kunst & cultuur, filosofie & religie. Elk thema bestaat uit vijf lessen. De introductieles wordt vaak gegeven door een (vrijwillige) gastdocent. Iemand uit de praktijk, bijvoorbeeld een wijkagent, verpleegkundige of een hoogleraar. Een vaste leraar helpt de kinderen om onderzoekend te leren. De leerlingen krijgen opdrachten waar ze gezamenlijk over nadenken. Zo leren ze om samen te werken en daardoor is het ook makkelijker om moeilijke onderwerpen te behandelen, zoals de holocaust.

Gemeentelijke subsidie
Het geld voor de Transvaal Universiteit komt uit een subsidie van de gemeente voor ‘extra schoolactiviteiten’. Scholen mogen zelf bepalen hoe ze dat geld besteden. Basisschool Het Galjoen

koos voor de weekendschool, dat in samenwerking met een buurthuis tot stand kwam. Van het geld worden onder andere educatieve uitstapjes betaald.

Als coördinator bereidt Fonda Sahla de lessen voor, zorgt dat er materiaal is, zoekt naar geschikte gastdocenten en denkt mee over de planning. Ze merkt dat kinderen, leraren en ouders enthousiast zijn over de Transvaal Universiteit, mede omdat er oog is voor de individuele leerling. De weekendschool biedt kansen om hun vaardigheden te ontwikkelen én om alvast om zich heen te kijken: wat zou ik later willen worden?

Initiatieven ondersteunen
De gemeente Den Haag zet zich al jaren actief in om het onderwijs te stimuleren. Volgens Sahla is het belangrijk dat de wethouder Onderwijs zich inzet voor lokale initiatieven. Wat dat betreft heeft haar gemeente het getroffen: eerst was dat huidig D66-minister Ingrid van Engelshoven [zie ook het interview op pagina 21, red.]; nu is dat de ervaren D66-wethouder Saskia Bruines. Als het om gemeentelijk onderwijsbeleid gaat, hoeft het overigens niet altijd om geld te gaan, zegt Sahla. “Soms is het belangrijker dat de gemeente een podium biedt en in gesprek wil gaan met mensen die hetzelfde doel hebben, namelijk: goed onderwijs.”

17 jaar én in de top-5

Ze waren nog maar zeventien jaar oud toen ze in de top-5 van de kandidatenlijst voor de gemeenteraadsverkiezingen belandden. Verslaggever Frans Dijkstra ging op Texel en in Nederweert kennis-maken met een nieuwe generatie D66-politici – inmiddels stemgerechtigd.

4

“D66 is voor Nederweert een nieuw avontuur; dat trekt me”

Fleur Gijsen (18)

Nummer 4 op de kandidatenlijst voor D66 Nederweert

Toen ze met school op excursie ging naar de Tweede Kamer raakte Fleur Gijsen zwaar onder de indruk. In de vergaderzaal ging ze even zitten op zo'n blauwe zetel. Dat deden de andere leerlingen ook, om te geinen. Maar zij was serieus. Ter plekke besloot ze dat ze daar ooit in 't echt wilde zetelen. “Ik ben een van de weinigen op school die politiek interessant vindt. Niemand praat erover. Ook mijn vrienden niet. Maar we hebben gelukkig genoeg andere dingen om het over te hebben.” Het politieke zaadje begon al eerder te ontkiemen tijdens de lessen maatschappijleer op de havo. Toen ze twee dagen mocht meelopen met een wethouder in haar Limburgse woonplaats Nederweert besloot ze om bestuurskunde te gaan studeren. Ambtenaar worden leek haar ook best mooi. “Helemaal niet saai, wat iedereen denkt”, zegt ze. Maar op die blauwe zetel wist ze dat het uiteindelijk de politiek moest worden. Alleen voor welke partij was even de vraag. Het moest een middenpartij zijn: CDA – nog altijd de grootste in Nederweert – of D66, die hier voor het eerst in twintig jaar weer meedoet met de verkiezingen. Ze ging op onderzoek uit. De jonge lijsttrekker van D66 gaf de doorslag. Hij wilde een jonge top-vijf op de kandidatenlijst en Fleur paste daar prima in, ook al was ze toen nog maar zeventien jaar oud. Ze staat op plaats 4, dus de kans dat ze nu echt in de raad komt, is nog klein. Dat weerhoudt haar niet om politiek actief te zijn. “D66 is voor Nederweert een nieuw avontuur”, zegt ze. “Dat trekt me. We gaan voor twee van de zeventien raadszetels.”

Voor haar ouders was het even wennen. Zelf hebben ze niets met politiek, maar ze steunen Fleur in haar ambitie. Wel waren ze even bezorgd of ze het allemaal zou kunnen. Want ze heeft het druk. Natuurlijk met school in Weert. Op zaterdag en een halve zondag werkt ze in de winkel van bakkerij Tommie. In haar vrije tijd speelt ze saxofoon bij de plaatselijke harmonie en ook gitaar in een bandje met haar vader. “Dat zijn allemaal 50-plussers en we spelen muziek uit hun jeugd. Dat vind ik ook leuk.” Haar broer steunt D66 ook, maar hij blijft buiten de politiek. Het was wél even schrikken voor Fleurs vriend, want die is voor Forum voor Democratie. “In de zomer zaten we in de tuin te barbecueën. Mijn vriend, mijn broer en ik zaten heftig over politiek te discussiëren, terwijl mijn ouders verbaasd toekeken. Dat was wel gek.”

3

“De meeste jongeren komen niet terug; het eiland vergrijst”

Minderjarige raadsleden?

Raadsleden in Nederland moeten minimaal 18 jaar zijn. Een kandidaat die jonger is, mag echter wel op de kandidatenlijst (maar moet meerderjarig worden tijdens de zittingsduur van de nieuw te kiezen gemeenteraad). Indien de minderjarige kandidaat voldoende stemmen heeft voor een raadszetel, neemt een vervanger diens plek in. Op de dag van de 18de verjaardag mag de kandidaat alsnog zijn/haar raadszetel opeisen en moet de vervanger vertrekken.

Jeffrey Eelman (18)

Nummer 3 op de kandidatenlijst voor D66 Texel

“Op het strand zullen ze me niet vaak meer zien”, zegt Jeffrey Eelman. “Twee zetels moet lukken, en een derde... wie weet.” Dat de leden hem zo hoog op de lijst zetten, hoger dan een bekende oud-wethouder, verbaasde hem ook. Het maakt hem nog actiever dan hij al was. Zijn politieke belangstelling ontwaakte tijdens de lessen maatschappijleer op de enige middelbare school van het eiland. Op zijn veertiende kwam hij in de leerlingenraad, inmiddels is hij de voorzitter. Dat betekent veel overleg met de schoolleiding, vooral over inkrimping. Minder docenten, meer zelfstudie, dat is onontkoombaar. Over een paar jaar zijn er van de 800 leerlingen nog 600 over. Want het gaat achteruit met de jeugd op Texel. Jeffrey: “Als je na de middelbare school verder wil leren, moet je naar ‘de overkant’, zoals wij dat noemen. De meesten komen niet meer terug van het vasteland, want op Texel zijn er nauwelijks banen voor hoger opgeleiden. En dan moet je ook nog een woning zien te krijgen hier, dat is niet makkelijk. Dus het eiland vergrijst.”

Jeffrey vond het heerlijk om op te groeien op het Noord-Hollandse waddeneiland. Maar nu begint hij toch te verlangen naar een leven in Amsterdam, waar hij aan de VU politicologie wil studeren. “Daar kan ik naar een debat gaan, dat is vanuit hier onmogelijk want je moet altijd nog met de boot terug.” Maar eerst maar eens de verkiezingsuitslag afwachten. Veel jongeren op Texel grijpen naar drank en drugs, bleek in september vorig jaar uit een GGD-onderzoek. Ruim een kwart heeft een lager zelfbeeld dan elders in de regio en lijdt onder eenzaamheid. “Zelfmoord komt veel voor”, weet ook Jeffrey. Hij snapt het wel. “Als je op school niet lekker ligt, dan kun je het vergeten. Je komt overal dezelfde mensen tegen.” De meeste jongeren op Texel werken hard, naast school. Als de school om drie uur uitgaat, haasten ze zich naar hun baantje om vier uur. Jeffrey ook. Hij werkt in de keuken van een strandpaviljoen, waar hij begonnen is als afwasser. “Ik vind het leuk werk, want we maken echte maaltijden, geen fast food. Het is ook een leuke ploeg mensen. Maar over politiek praat ik daar niet, dat kan niemand iets schelen.” Met zijn beste vriend, die ook in de leerlingenraad zit, kan hij het er wel over hebben. Maar met zijn vriendin weer niet. “Zij gaat helemaal op in muziek. Dat houdt het spannend tussen ons.” ■

Het voorstel van het Gronings D66-raadslid Tom Rustebiel om tot één beheersorganisatie in het Waddengebied te komen, haalde het regeerakkoord. Tweede Kamerlid Tjeerd de Groot, met ‘natuur’ in zijn portefeuille, was onder de indruk en nodigde hem uit voor een goed gesprek.

In gesprek met...

We nemen plaats in de prachtige fractiekamer van D66, waar sinds de Tweede Kamerverkiezingen van vorig jaar maar liefst 19 fractieleiden rond de tafel zitten. Tjeerd de Groot is er daar één van. Hij is onder de indruk van wat Tom Rustebiel voor elkaar heeft gekregen: zijn voorstel om tot één beheersorganisatie van het Waddengebied te komen, kwam via het congres in het landelijke verkiezingsprogramma, en vervolgens in het regeerakkoord van de nieuwe coalitie terecht.

Tjeerd: “Vertel eens, hoe kwam je op dit voorstel?”

Tom: “Er zijn veel verschillende belangenverenigingen rondom de Waddenzee actief, van visserij en landbouw, tot de toeristische sector en natuur. En er zijn ook verschillende overheden bij betrokken, want het gebied is echt enorm groot. Je hebt alleen al met drie provincies te maken, een bak gemeenten en drie provinciale landschappen,

Fractievoorzitter Alexander Pechtold over Tom Rustebiel en de relatie tussen landelijk en lokaal:

“Het kabinet gaat de Wadden effectief beschermen dankzij één actief lid van D66. Het verhaal van Tom is het verhaal van onze partij. Van een nationale maar ook een Europese en zeker een lokale partij. Een partij die mensen en ideeën verbindt. (...) Dit is het grote verschil tussen D66 en de puur lokale partijen. Die zijn als een snelweg zonder afrit. Natuurlijk, ze hebben wortels in de gemeenschap, maar geen toegang tot de boomtoppen van Brussel of het Binnenhof. In de Tweede Kamer zien we het omgekeerde. Daar zitten landelijke partijen, met nauwelijks toegang tot lokale ideeën.”

Lees verder op:
d66.nl/toespraak-alexander-pechtold-congres-106

de eilanden zelf. Dat remt ontwikkelingen. Terwijl we voor grote uitdagingen staan: bodemdalingen en de stijgende zeespiegel vormen een gevaarlijke cocktail. Daar moet je wat mee. Dat werd ook breed erkent.”

Tjeerd: “Ja, we lopen achter op Duitsland, die daar al een nationaal park van heeft gemaakt, en ook op Denemarken. Het is tijd dat dit geregeld wordt. Maar hoe kwam jouw voorstel in het regeerakkoord terecht?”

Tom: “Nou, ik schreef het bij mij thuis, met hulp van de afdeling Friesland; we zijn natuurlijk allebei Waddenprovincies. Het voorstel kreeg op onze ledenvergaderingen een meerderheid. We hebben ons amendement vervolgens ingediend op het verkiezingscongres in Amsterdam, waar het via digitale stemming werd aangenomen en in het landelijke verkiezingsprogramma terechtkwam. D66 nam het vervolgens succesvol mee in de coalitieonderhandelingen. En zo kwam het in het regeerakkoord terecht. Daar kwamen veel positieve reacties op, want veel natuurbeschermingsorganisaties willen dit al decennialang regelen.”

Tjeerd: “Ik denk sowieso dat in het regeerakkoord veel dingen goed voor de natuur zijn geregeld. Het is voor het eerst sinds jaren dat er weer extra geld is voor natuur. Naast één autoriteit voor de Waddenzee, jouw voorstel dus, hebben we namelijk ook 275 miljoen extra geld voor de Waddenzee geregeld. Een primeur! Provincies krijgen ook extra geld voor natuur. Het is noodzakelijk dat we onze natuur en biodiversiteit verbeteren, want die gaan zienderogen achteruit.” Hij voegt enthousiast toe: “D66 krijgt het voor elkaar!”

Tom: “Ja, precies, en dat is ook het verschil tussen ons en een partij die besluit niet mee te doen. Je kan telkens wel zeggen: *het is niet genoeg, we willen meer, meer, meer*, maar als wij er niet hadden gezeten, dan was er helemaal niks gebeurd. Je moet de kansen om dingen te realiseren wel pakken.”

Tjeerd: “Hetzelfde geldt voor dierenwelzijn; er is nog nooit een regeerakkoord geweest waarin zoveel over dierenwelzijn is opgeschreven.”

Tom: “Dierenwelzijn zit ook in jouw portefeuille?”

Tjeerd: “Ja, mijn portefeuille luidt officieel: *Landbouw; Visserij; Natuur; Dierenwelzijn; Voedsel(productie); Krimp*. Ik ben altijd bezig geweest met de verduurzaming van onze voedselproductie, dierenwelzijn en natuur. Waar ik ook zit, ik kijk altijd wat er beter kan. Dan is het natuurlijk ook de sport om het daadwerkelijk voor elkaar te krijgen. Als student deed ik mee aan een onderzoek naar een toen nog op te zetten Europees netwerk van natuurgebieden. Als wetenschapper schreef ik een proefschrift over hervormingen van het Europese Landbouwbeleid, en als medewerker van Laurens Jan Brinkhorst mag ik mij de geestelijk vader noemen van de eerste nota over dierenwelzijn, met de mooie titel *Houden van Dieren*. Toen

“Ons amendement werd aangenomen en zo kwam het in het verkiezingsprogramma – en uiteindelijk in het regeerakkoord – terecht”

– Tom

was er nog geen dierenpartij in de Kamer. De laatste jaren heb ik vanuit het bedrijfsleven, de zuivelsector, gewerkt aan de verduurzaming van de zuivelketen. Waar je ook zit, je kan altijd bijdragen aan een betere wereld. En die begint met natuur en voedsel wat mij betreft. Wat is jouw verhaal eigenlijk, Tom?”

Tom: “Ik heb eerst bij de Business School van de Rijksuniversiteit Groningen gewerkt en daarna ben ik als opleidingsontwikkelaar bij de Hanzehogeschool Groningen aan de slag gegaan. Nu werk ik op het Alfa-college, een ROC, in een communicatiefunctie. De omgekeerde volgorde van hoe ik zelf mijn studietijd heb doorlopen: op het mbo begonnen, en me vervolgens naar boven gewerkt.”

Tjeerd: “Dat is wel een mooi D66-verhaal over het benutten van kansen die ons onderwijs je geeft!”

Tom: “Ja! Daarnaast heb ik ook twee jaar bij Natuurmonumenten gewerkt. Daar maakte ik kennis met de dynamiek van de Waddenzee en de enorm ingewikkelde organisatie eromheen. Het was een interessante inijk in de gepolariseerde wereld tussen landbouw en natuur. Toen zag ik ook dat samenwerking daar niet altijd van nature wordt gezocht, helaas.

“Verder ben ik raadslid in Groningen. Ik doe daar groen, verkeer en de herinrichting van de binnenstad. Groningen is – na Amsterdam en Utrecht – de hardst groeiende stad van het land, dus er ligt veel druk op de ruimte. Ik zoek naar manieren om groen te koppelen aan klimaatadaptatie, zoals leefbaarheid, gezondheid en biodiversiteit. Als dat bij elkaar komt, krijgt een motie heel veel steun. Anders blijf je hangen op discussies over tien bomen die ergens wel of niet gekapt moeten worden. Dat moet ook besproken worden, maar als je een stap verder wilt, moet je meer *next-level* gaan nadenken. Ik ben er bijzonder trots op dat Groningen nu ‘natuurinclusief’ gaat bouwen en meer parken, meer natuur en een beter watersysteem krijgt. De uitvoering van deze motie betekent een stadsbrede vergroening, die je in elke wijk gaat merken.”

van deze motie betekent een stadsbrede vergroening, die je in elke wijk gaat merken.”

Tjeerd: “Dat zie ik echt als onze rol, om die tegenstellingen te overstijgen met inhoudelijke ideeën. Hoe naïef het ook klinkt, het werkt wanneer je ideeën brengt op een manier die mensen niet bedreigend vinden, maar inspirerend. Dat is wat ik jou ook wel hoor zeggen. Dat is het begin van verandering. En wat je net zei – over die gepolariseerde wereld tussen landbouw en natuur, en het gebrek aan samenwerking – dat is voor een Tweede Kamerlid ook heel belangrijk. Dat je je niet ingraaft in deze kleine wereld op het Binnenhof, maar nadrukkelijk wat doet met organisaties om ons heen. Dat je het gesprek met ze aangaat.”

Tom: “Dat kan je als raadslid ook gebeuren, dat je helemaal opgezogen wordt door de vergadercyclus. Voor je het weet, klopt je jezelf op de borst als je vergadert en vergadert en dan af en toe een motie indient. Hoe ga je daarmee om als Kamerlid?”

Tjeerd: “Ik lees in het reces de vergaderstukken van het komend kwartaal. Dat is echt zo’n stapel [houdt handen halve meter uit elkaar, red.] leswerk. Dan heb ik dat gehad, zodat ik de rest van mijn tijd kan besteden aan de buitenwereld. Ik wil met ondernemers en organisaties spreken die al bezig zijn met waar ik me op richt. Ik krijg dan ‘het-kan-wel-momenten’. Veel mensen zeggen

vaak dat iets niet kan, maar dan blijken sommigen dat gewoon al te doen. Die lopen alleen tegen hindernissen aan en dan is het aan de politiek om deze proberen weg te nemen.

“Het is voor het eerst sinds jaren dat er weer extra geld is voor natuur. Zo hebben we 275 miljoen extra voor de Waddenzee geregeld”

– Tjeerd

“Om nog even terug te komen op dat gepolariseerde debat over voedsel en natuur: door meer vanuit de kringloop naar onze voedselproductie te kijken, kom je met oplossingen die goed zijn voor de aarde en voor de boer. Onlangs werd een voorstel om wettelijke belemmeringen voor kringlooplandbouw in kaart te brengen met algemene stemmen aangenomen. Daarnaast wil ik gezond leren eten aanmoedigen. Als je jong gezond leert eten, bijvoorbeeld met een schoolmoestuin, betaalt dat zich later uit. Ik zet me ervoor in hier extra geld voor te regelen, zodat dit niet op het bordje van leraren komt. Dat is trouwens ook echt iets voor de gemeenteraad.”

Tom: “Andersom heb ik een mooi voorbeeld over scooterwetgeving. De Tweede Kamer had in december besloten dat gemeenten zelf mogen bepalen om scooters naar de rijbaan te verbannen. Ik had hierover mail-contact met onze Kamerleden Rob Jetten en Matthijs Sienot, die zelf raadslid zijn geweest en die de discussie goed kennen. Een paar dagen na de Kamerbeslissing diende ik een motie in om dat voor Groningen ook te regelen. Met succes, want scooters gaan straks naar de rijbaan. Zonder dat goede contact met de fractie had ik niet zo vlot kunnen anticiperen.”

Tjeerd: “Ja, dat tweerichtingsverkeer is belangrijk. Als je alles goed timet, informatie deelt en de juiste bewoordingen kiest, kan je op heel veel terreinen een heel krachtig geluid laten horen.” ■

Een kabinet van wethouders

Op 26 oktober 2017 werd het kabinet-Rutte III (VVD, CDA, D66 en CU) beëdigd. D66 levert zes bewindslieden, onder wie maar liefst vier vrouwen. Redacteur Marishka Neekilappillai sprak met twee van hen: Kajsja Ollongren en Ingrid van Engelshoven. Over het wethouder- en ministerschap, over de aanstaande verkiezingen en over de staat van Nederland.

Kajsa Ollongren
Leiden, 1967

Opleiding
Economie (1 jaar) en
Geschiedenis, Universiteit van
Amsterdam
Ecole Nationale d’Administration
(Parijs en Straatsburg)
Leergang Internationale
Betrekkingen, Instituut
Clingendael

Loopbaan
1992 – 2001
Beleidsmedewerker
Economische Zaken (EZ)
Hoofd Parlementaire Zaken EZ
2001 – 2007
Directeur Europese Integratie en
Strategie (EZ)
2005 – 2007
Plaatsvervangend directeur-
generaal Economische Politiek
(EZ)

Jullie zijn allebei wethouder geweest van een grote stad. In hoeverre kun je een wethouder met een minister vergelijken?
Kajsa – “In beide ambten ben je een politieke bestuurder die verantwoording aflegt aan de volksvertegenwoordigers. Toen als wethouder aan de gemeenteraad; nu als minister aan het parlement. Als wethouder is het vaak heel concreet waar je mee bezig bent. Als minister moet je soms over wetgeving en beleid nadenken op een hoger abstractieniveau. Een mooie illustratie daarvan is dat ik als minister van BZK verantwoorde-lijk ben voor het openbaar bestuur, terwijl ik als wethouder zelf onderdeel uitmaakte van het openbaar bestuur.”
Ingrid – “Het college van burgemeester en wethouders is inderdaad vergelijkbaar met de ministerraad. Je raakt als wethouder gewend om in hoog tempo veel besluiten te nemen, maar de besluiten die je als minister neemt, hebben meer impact en liggen meer onder een vergrootglas. Als wethouder heb je veel meer in de hand wanneer je wel of niet in de pers komt.”
Kajsa – “Ja, soms voelt het bijna als een glazen huis. Iedereen kijkt echt letterlijk met je mee. Vandaag heb ik bijvoorbeeld de ministerraad gehad. Je komt ’s ochtends aan, en dan staan er journalisten te wachten om je te bevragen over bijvoorbeeld een kwestie die in de kranten heeft gestaan. We gaan weg uit de ministerraad, en dan lopen we opnieuw langs journalisten die allerlei vragen aan je stellen. Er is erg veel belastingstelling voor hetgeen je als minister aan het doen bent.”
Ingrid – “Dat hogere abstractieniveau zie ik trouwens ook als een belangrijk verschil. Als wethouder in Den Haag hield ik mij bijvoorbeeld bezig met een universiteit die hier een ves-tiging heeft. Als minister van OCW ben je verantwoordelijk voor alle universiteiten in Nederland.”

Hoe neem je die lokale ervaringen als wethouder mee in je ministerschap?
Kajsa – “Dit kabinet heb ik wel eens een wethouderskabinet genoemd. Het is een enorm voordeel dat in het kabinet veel voormalig wethouders zitten. We weten allemaal hoe de besluiten die wij op landsniveau nemen effect op lokaal beleid kunnen hebben. Er wordt wel eens gezegd dat je in Den Haag een beetje op afstand staat, maar wij nemen als voormalig wethouders al die lokale ervaringen mee.”
Ingrid – “Het wethouderschap is een heel nuttig voortraject. Als minister ben ik bijvoorbeeld verantwoordelijk voor het mbo-onderwijs. Als wethouder had ik regelmatig te maken met een ROC-instelling, waardoor ik weet hoe zo’n instelling werkt.”

Zie je jezelf primair als D66-politicus of als bestuurder?
Kajsa – “Allebei – het kan ook niet echt anders. Ik zit op deze plek, omdat D66 mij daarvoor naar voren heeft geschoven. Maar als je in deze stoel zit, dan moet je ook het algemeen belang vertegenwoordigen als bestuurder. Je wil de dingen doen die goed zijn voor Nederland; daarvoor hebben we het regeerakkoord waar we op terug kunnen vallen. Maar er zijn ook kwesties die niet in het regeerakkoord staan. Zowel de minister als de wethouder is een politieke

bestuurder. Je bestuurt omdat je politicus bent; dat is het rechtssysteem dat we hebben. Ik zal ook proberen om herkenbaar te zijn als D66’er. Overigens – als ik het niet probeer, dan ben ik het tóch. Heel veel standpunten waarin ik geloof, zijn standpunten waar D66 voor staat. Ik vind ook echt dat wij dankzij het onderhandelingsresultaat van het regeerakkoord meer dan genoeg herkenbaar zijn op onze portefeuilles als D66-bewindslieden.”
Ingrid – “Het feit dat je D66’er bent, zit zo in je genen dat ik niet het partijprogramma erbij hoeft te pakken om te kijken hoe D66 over een bepaalde kwestie denkt. Natuurlijk dien je de Kroon en ligt er een regeerakkoord, maar je zit op die plek omdat D66 deelneemt aan de coalitie. Iedereen verwacht ook dat je een zekere D66-kleur geeft aan je portefeuilles.”

“Er wordt wel eens gezegd dat je in Den Haag een beetje op afstand staat, maar wij nemen als voormalig wethouders veel lokale ervaring mee”
– Kajsa

Welk signaal geeft D66 af door de meeste vrouwe-lijke bewindslieden te leveren?
Kajsa – “Alexander heeft over de D66-bewindslieden wel eens gezegd: *ik ben voor kwaliteit gegaan, maar ik kon echt niet meer mannen vinden.*”
Ingrid – “Het signaal dat D66 hiermee geeft, is dat er genoeg vrouwen te vinden zijn, anders dan anderen vaak beweren. Ik ben ook minister van emancipatie. Ik vind dat je een zekere voorbeeldfunctie hebt om te laten zien – ook naar jonge vrouwen toe die voor een keuze staan – dat het dus kan. Het is heel erg leuk om beslissingen te nemen, en

belangrijk om economisch op eigen benen te staan. Die voorbeeldrol van vrouwen aan de top is belangrijk. Zeker ook in onze partij moeten we vrouwen blijven oproepen om je vinger op te steken om raadslid of bestuurslid te worden. Blijf niet aan de kant staan.”
Kajsa – “Ja, grijp de kans als je die krijgt. Aarzel niet teveel, doe het gewoon. Dankzij D66 zit in dit kabinet een redelijk aantal vrouwen. Gemengde teams zijn beter – het is een cliché, maar wel waar. Het kabinet is in allerlei opzichten nog geen afspiegeling van de maatschappij, maar langzaam bewegen we wel richting een betere afspiegeling.”

Het regeerakkoord heet *Vertrouwen in de toe-komst*. Hoe ziet dat vertrouwen er volgens jullie uit? Waar mogen we als samenleving trots op zijn?
Kajsa – “Nederland is een vooruitstrevend land waar heel veel ruimte is voor verschillende mensen en opvattingen. Vrijheid, tolerantie en internationale samenwerking passen goed bij Nederland. Dat komt onder andere omdat Nederland van oudsher een open land is geweest; dus ook mensen van buiten heeft aangetrokken die ondernemend en nieuwsgierig waren, want anders waren ze niet geko-men. Die mensen met verschillende wortels hebben hier altijd een warme ontvangst gehad, en hebben zich verder kunnen ontplooien. Als je door de eeuwen heen kijkt, dan heeft dat Nederland gekenmerkt, en ook gevormd.”
Ingrid – “Het is altijd goed om je te realiseren hoe goed dingen in Nederland geregeld zijn. We hebben goed onderwijs, goede huisvesting en heel goede gezondheids-zorg. Je mag zeggen wat je vindt. Er is hier heel veel ruimte om jezelf te zijn. Het is goed om dat te blijven beseffen. Natuurlijk zijn er ook altijd zaken die beter kunnen, en natuurlijk zijn er ook mensen die het minder goed heb-ben of die onzeker zijn over de toekomst. Maar over het algemeen gesproken gaat het heel erg goed met ons land. Uit onderzoek blijkt ook dat Nederlanders een van de gelukkigste volkeren ter wereld zijn.”
Kajsa – “En dat geeft ons land een voorsprong. Vervolgens heb je ook de verantwoordelijkheid om met die voorsprong

wereldwijd iets te doen. Meedenken en meebeslissen over hoe Europa nog beter kan functioneren, bijvoorbeeld. Er gebeurt echt heel veel in de wereld, en daarin moeten we onze rol willen spelen. Ik heb ook het gevoel – het gaat natuurlijk economisch wat beter – dat we nu wat meer over de dijken heen kijken, mee willen doen en onderdeel willen zijn van een oplossing voor de problemen die in de wereld bestaan. Of het nu gaat over de omgang met de Brexit, de versterking van de Europese Unie of allerlei onrust in de wereld. Ik zie het zelfvertrouwen terugkomen, en ik hoop dat wij als D66 in deze kabinetsperiode onze stempel hierop gaan drukken.”

“Ik vond het altijd ontzettend leuk om op straat en langs de deuren het gesprek aan te gaan met de kiezer”

– Ingrid

Op 21 maart vinden de gemeenteraadsverkiezingen én het raadgevend referendum over de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Wiv) plaats. Veel mensen kijken naar de landelijke politiek, ook als het om lokale verkiezingen gaat. Welke tips hebben jullie voor onze lokale campagnevrijwilligers?

Ingrid – “Allereerst: door met heel veel vrijwilligers in je gemeente op de been te zijn, bereik je heel veel mensen met je eigen D66-verhaal. Daarom is het goed om te bedenken welke kwesties belangrijk zijn voor onze potentiële kiezers, en wat hen motiveert om naar de stembus te gaan. Ik vond het altijd ontzettend leuk om op straat en langs de deuren het gesprek aan te gaan met de kiezer. Vraag hen wat zij lokaal belangrijk vinden, en wat wij als D66 daar lokaal in kunnen betekenen.”

Kajsa – “Het feit dat wij als D66 er altijd in slagen om heel zichtbaar te zijn in de gemeenten gedurende de hele campagne – zeker in de laatste fase – met een optimistische en herkenbare boodschap, is volgens mij het allerbelangrijkste. Ik zou heel graag alle vrijwilligers willen oproepen om vol energie en met je eigen verhaal – precies wat Ingrid zegt, het verhaal dat past bij jouw gemeente – de straat op te gaan. En natuurlijk, wat er landelijk gebeurt, interfereert altijd met lokale verkiezingen. Er zullen tijdens de campagne dus ook zeker mensen zijn die je vragen stellen over de Wiv of over het referendum (zie pagina hiernaast). Het zou dan fijn zijn als je daar een antwoord op kunt geven. Maar: je bent er om campagne te voeren voor de gemeenteraadsverkiezingen. Dus kom in zo’n gesprek vooral terug op je eigen agenda, en wat jij als D66’er wil helpen realiseren in jouw dorp of stad. Dat is volgens mij de kern van de campagne die wij allemaal gaan voeren. Als we de energie vasthouden die we ook bij de vorige verkiezingen hebben gezien, dan heb ik daar alle vertrouwen in.” ■

Ingrid van Engelshoven

Delfzijl, 1966

Opleiding

Beleids- en bestuursweten-schappen, Radboud Universiteit Nijmegen
Nederlands recht, Universiteit Leiden

Loopbaan

1989 – 1996
Beleidsmedewerker Tweede Kamerfractie D66
Secretaris D66-fractievoorzitter Thom de Graaf
1997 – 2001
Consultant Pauw & van Spaendonck
2001 – 2004
Hoofd strategie-afdelingen, ministerie van Verkeer en Waterstaat
2004 – 2008
Directeur Stichting Verantwoord Alcoholgebruik (STIVA)

2007 – 2013

Partijvoorzitter D66

2008 – 2010

Senior adviseur bij Dröge & van Drimmelen.

2010 – 2014

D66-wethouder (Onderwijs en Dienstverlening), gemeente Den Haag

2014 – 2017

Locoburgemeester en D66-wethouder (Kenniseconomie, Internationaal, Jeugd en Onderwijs), gemeente Den Haag

2017

Tweede Kamerlid voor D66

2017 – heden

Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Dezer dagen gaat het vooral over de gemeenteraads-verkiezingen. Maar soms begint iemand ineens over de Wiv. Voor je het weet, zit je in een discussie waarvan je ook niet precies weet waar het over gaat. Daarom hierbij vier vragen (én antwoorden), zodat ook jij de discussie aan kan gaan bij de koffieautomaat, tijdens de borrel of terwijl je aan het canvassen bent.

4 vragen over de Wiv

Wat is de Wiv?
Grote kans dat je gesprekspartner niet over de Wiv begint, maar over de ‘sleep-wet’. Daarom goed om even te weten waar het precies over gaat. Wiv staat voor ‘Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten’. De huidige wet stamt nog uit de tijd dat we *Snake* speelden op een oude Nokia. Die wet liep dus achter op de digitale realiteit van vandaag en ging uit van communicatie via satelliet en zendmast – niet via internetkabels onder de grond. De Tweede en Eerste Kamer hebben ingestemd met de vernieuwing van deze wet. Hiermee krijgen onze inlichtingen-

diensten dezelfde bevoegdheid voor die internetkabels, die ze nu ook al hebben voor communicatie over de telefoon en via satellieten.

Waarom is die nieuwe wet nodig?
Zonder deze wet kunnen diensten als de AIVD in dit digitale tijdperk hun belangrijke werk niet doen. Het gaat voorbij aan de romantiek uit James Bond-films, maar het gaat wel degelijk over het voorkomen van terroristische aanslagen. Over onze nationale veiligheid. Over onze militairen die we veilig moeten houden in het buitenland en spionage waar we onszelf

tegen moeten beschermen. Daarvoor hebben veiligheidsdiensten wel moderne middelen nodig.

En hoe zit dat dan met privacy?
Toen de wet in 2016 werd besproken in de Tweede Kamer, maakte D66 zich zorgen over privacy. Dat ging bijvoorbeeld om de mogelijkheid om *willekeurig* en *massaal* gegevens van mensen te verzamelen. Daarom hebben we in het regeerakkoord dit geregeld: van een zogenaamd sleepnet “kan, mag en zal geen sprake zijn”. De AIVD mag niet bij iedereen rondneuzen. Alleen aan de hand van strenge selectiecriteria: zo gericht mogelijk en alleen als het echt noodzakelijk is. Daarnaast is veel informatie die jij online verstuurt versleuteld (en dus niet zomaar in te zien). Toch kan het zijn dat jij bijvangst bent van een onderzoeksopdracht naar iemand. Dan is de kans heel klein dat die gegevens ook echt bewaard of bekeken worden. Bij de eerste filtering wordt al ongeveer 98 procent van de data verwijderd. Tenslotte moet de AIVD ook vóóraf toestemming vragen aan een onafhankelijke commissie.

In het regeerakkoord hebben we geregeld: van een zogenaamd sleepnet “kan, mag en zal geen sprake zijn”

Dus D66 is nu vóór de Wiv?
Ja. Met de wijzigingen in het regeerakkoord zijn onze zorgen geborgd. De angel is voor ons uit de wet. Zonder deze wet kunnen diensten als de AIVD in dit digitale tijdperk hun belangrijke werk niet doen. De nieuwe bevoegdheden zijn nodig om terroristische netwerken te monitoren en om de veiligheid van onze militairen op missies te kunnen waarborgen. Uiteraard blijven wij kritisch meekijken naar hoe de wet in de praktijk uitwerkt. Daarom hebben we ook in het regeerakkoord geregeld dat de wet versneld, al binnen twee jaar, geëvalueerd wordt. ■

Op 21 maart 2018 is er een raadgevend referendum over de Wiv.

Dinsdag Senatordag

Op 13 februari stemde de Eerste Kamer in met het D66-initiatiefwetsvoorstel voor een Actieve Donor Registratie (ADR-systeem). Vóór die spannende, hoofdelijke stemming, sprak redacteur Marishka Neekilappillai met Annelien Bredenoord, Eerste Kamerlid voor D66 én hoogleraar Ethiek van Biomedische Innovatie. “D66 heeft hier jaren naartoe gewerkt.”

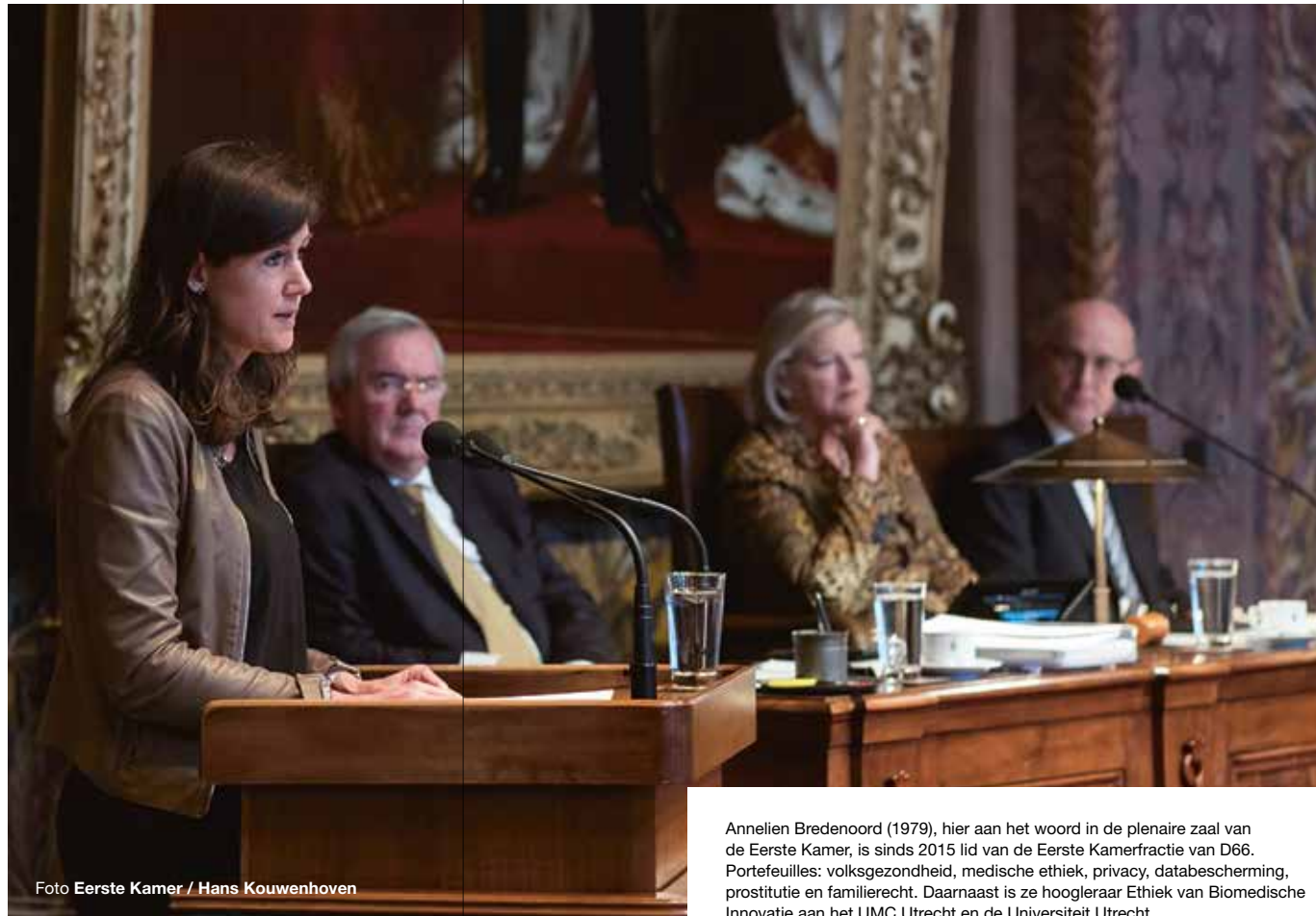

Foto Eerste Kamer / Hans Kouwenhoven

Annelien Bredenoord (1979), hier aan het woord in de plenaire zaal van de Eerste Kamer, is sinds 2015 lid van de Eerste Kamerfractie van D66. Portefeuilles: volksgezondheid, medische ethiek, privacy, databescherming, prostitutie en familierecht. Daarnaast is ze hoogleraar Ethiek van Biomedische Innovatie aan het UMC Utrecht en de Universiteit Utrecht.

Donorwet aangenomen!

Het initiatiefwetsvoorstel van D66-Tweede Kamerlid Pia Dijkstra werd op 13 februari jl. met 38 stemmen vóór en 36 tegen aangenomen door de Eerste Kamer. “Tot op het laatste moment was het spannend. Dit is een heel belangrijk moment voor alle patiënten die op de wachtlijst staan voor een nieuw orgaan of mensen die in de toekomst een orgaan nodig hebben”, aldus Dijkstra. “Aan veel keukentafels is orgaandonatie het afgelopen jaar onderwerp van gesprek geweest. Nu is het belangrijk dat de donorwet zorgvuldig wordt uitgevoerd. Er moet een duidelijke voorlichtingscampagne komen voordat de wet halverwege 2020 in werking treedt.”

d66.nl/wat-houdt-nieuwe-donorwet-in

Dit nummer ging ter perse op 14 februari.

Er wordt wel gezegd dat het politieke primaat bij de Tweede Kamer ligt, omdat de leden rechtstreeks worden gekozen. Eerste Kamerleden worden indirect gekozen door de leden van de Provinciale Staten.

Hoe kijk jij daar tegenaan? “Tweede Kamerleden zitten aan het politieke stuur. Zij dienen initiatiefwetsvoorstellen in, en maken eigen afwegingen hoe een wetsvoorstel past in de politieke lijn van hun partij, hun verkiezingsprogramma en – in het geval van coalitiepartijen – het regeerakkoord. Pas daarna komt het wetsvoorstel bij ons in de Eerste Kamer terecht. Als Eerste Kamerlid ben je dus terughoudend bij wetgeving die nog ‘aan de overkant’ is, hoewel we natuurlijk wel afstemmen en elkaar op de hoogte houden – zeker bij een wetsvoorstel als het Actieve Donor Registratie-systeem.”

Dit voorstel raakt niet alleen aan onze partij, maar ook aan jouw portefeuilles én aan jouw vakgebied. Hoe ga je daarmee om? “Sinds 2010 – of misschien zelfs wel eerder – staat het ADR-systeem in ons verkiezingsprogramma. D66 heeft hier dus al jaren naartoe gewerkt. Maar het is echt de verdienste van ons Tweede Kamerlid Pia Dijkstra dat ze de handschoen heeft opgepakt en een initiatiefvoorstel heeft gemaakt. Natuurlijk is dit een bijzondere wet, maar ik heb het wetsvoorstel, net als andere wetten, beoordeeld volgens de Eerste Kamer-criteria: rechtsstatelijkheid, uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid.”

Hoe gaat dat proces? Specifieker, hoe ging dit proces rondom het ADR-wetsvoorstel? En wat was jouw rol hierin? “Nadat de wet in september 2016 was aangenomen in de Tweede Kamer, heeft het nog anderhalf jaar bij ons in de Eerste Kamer gelegen. We hebben verschillende vragenrondes gehad, deskundigen-bijeenkomsten georganiseerd, en op 30 januari en 6 februari is het wetsvoorstel plenair in de Eerste Kamer behandeld. In de schriftelijke vragenrondes heb ik bijvoorbeeld vragen gesteld over de grondwettelijke aspecten van het voorstel. Hoe verhoudt zich bijvoorbeeld het recht op lichamelijke integriteit met een actief donorregistratiesysteem? En hoe verhoudt het huidige tekort aan donoren zich met de inspanningsverplichting van de overheid om adequate gezondheidszorg aan te bieden?”

Hoe bereid je je voor op dit soort vragenrondes? “De rechtsstatelijke kant van een wetsvoorstel onderzoek je door literatuur te lezen en gesprekken met deskundigen aan te gaan. Het advies van de Raad van State over een wetsvoorstel lees ik ook altijd goed door, omdat het vaak een rechtsstatelijke analyse bevat. Verder maak ik een lijstje met vragen die ik wil uitzoeken, zoals in dit geval de vraag hoe het precies zit met de rol van familieleden. De rol van nabestaanden bleek in het laatste debat in de Eerste Kamer ook een belangrijk thema. Omdat er op 30 januari, na een hele dag debatteren, tegen elf uur ’s avonds nóg vragen open lagen – en ook wat vermoeidheid toesloeg, is besloten het debat te schorsen en

de week erop verder te gaan. Pia heeft vervolgens op verzoek van woordvoerders in de Eerste Kamer een brief opgesteld om haar zienswijze te geven op die positie van nabestaanden in het nieuwe voorstel.”

“Als Eerste Kamerlid ben je terughoudend bij wetgeving die nog ‘aan de overkant’ is”

Hoe kom je vervolgens tot een oordeel op basis van de criteria die je net noemde: rechtsstatelijkheid, uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid? “In het geval van de hoofdelijke stemming over het ADR-voorstel geldt dat het een zogenaamde vrije kwestie is: alle senatoren maken hun eigen afweging. Als woordvoerder op dit onderwerp heb ik mijn collega’s van de D66-fractie geadviseerd om vóór het wetsvoorstel te stemmen. Wat mij betreft is het voorgestelde ADR-systeem een aanzienlijke verbetering ten opzichte van het huidige beslissysteem voor orgaandonatie. Kern van het nieuwe wetsvoorstel is dat het de bijna 9 miljoen mensen die nu

niet geregistreerd staan, aanmoedigt om te bepalen wat er met hun lichaam gebeurt na hun overlijden. We kunnen redelijkerwijs aannemen dat het aantal geregistreerde donoren dan omhoog zal gaan. Daarmee zullen meer mensen op de wachtlijst een perspectief krijgen, is er meer kans op uitoefening van zelfbeschikking dan onder het huidige systeem, en is er meer hoop op duidelijkheid voor nabestaanden bij plotseling overlijden. Natuurlijk is er ook een prijs die je betaalt, namelijk dat mensen die géén donor willen zijn zich moeten uitschrijven, en dat mensen die twijfelen moeten registreren dat ze de keuze aan de familie laten – of zich voorlopig als ‘nee’ registreren. Maar ik vind het redelijk dat we als samenleving elkaar vragen om in beweging te komen bij zo’n aanhoudend maatschappelijk probleem.”

De gemiddelde leeftijd van senatoren is 58 jaar. Jij was 35 jaar toen je je kandidaat stelde voor de Eerste Kamerfractie van D66. Wat waren jouw beweegredenen? “Ik was al heel lang actief bij D66. Op een gegeven moment stel je jezelf dan de vraag of je ook een politiek vertegenwoordigde functie wil vervullen. De beschouwende, onderzoekende maar toch óók politieke rol die je als Eerste Kamerlid hebt, sluiten aan bij mijn karakter en mijn werk als hoogleraar Ethiek van Biomedische Innovatie. Op het gebied van onderwijs, universiteit, gezondheidszorg, *big data*, privacy en medische ethiek speelt er veel. Over de wetgeving op deze onderwerpen wilde ik graag meepraten. En omdat de Eerste

Kamer een parttime orgaan is, kan ik ook mijn academische werk blijven uitoefenen. Die combinatie vind ik fantastisch. Daarnaast was ik ook gemotiveerd door het feit dat bijna 70 procent van de Eerste Kamerleden blanke mannen van tegen de 60 jaar zijn. Ook in een Eerste Kamer heb je diversiteit nodig om tot betere en rechtvaardige beslissingen te komen. Dat ik vrouw en 35 jaar was, vond ik dus een extra reden om mij te kandideren. Ik ben er dan ook trots op dat mijn partij mij op de kandidatenlijst heeft gezet, dat is namelijk niet vanzelfsprekend.”

Senatoren hebben soms ‘dubbele petten’ op; zij zijn vaak maatschappelijk actief én zij toetsen wetsvoorstellen. Hoe ziet de wisselwerking tussen politiek en wetenschappelijk onderzoek er bij jou uit? “Als je een bijdrage wil leveren aan de grote maatschappelijke uitdagingen op het gebied van *big data*, *healthy urban living*, klimaatproblematiek en vluchtelingenproblematiek, moet je als wetenschappers interdisciplinair samenwerken. Dit noemen wetenschapssociologen het ‘vervlechtingsmodel’. Dat is een andere visie op wetenschap dan het klassieke ‘Olympus-model’, waarbij universiteiten en laboratoria worden beschouwd als een soort van afgeschermd kokers, die zelfstandig kennis ontwikkelen die objectief en waardenvrij is. Wetenschap is niet waardenvrij – ideologische overtuigingen kunnen een rol spelen. De visie van mijn onderzoeksgroep is dat het politieke domein en het kennisdomein minder gescheiden zijn dan mensen denken. In beide domeinen gaat het wat mij betreft uiteindelijk om het verbeteren van de kwaliteit van leven, maar natuurlijk zijn de aanpak en de spelregels totaal verschillend. “Daarnaast vind ik het belangrijk dat er in de politiek meer *evidence based* beslissingen worden genomen. Bij de behandeling van de Wet cliëntenrechten, over de elektronische verwerking van gegevens in de zorg, ben ik gaan praten met patiëntenverenigingen, artsen, apothekers, ziekenhuisjuristen en IT’ers. Het is dan handig dat ik in een ziekenhuis werk, ik loop makkelijk even bij collega’s naar binnen. Andersom kan ik mijn ervaring ten aanzien van politieke besluitvorming weer meenemen in een adviserende rol naar de gezondheidszorg en de universiteit. En ik vertel regelmatig in mijn colleges aan geneeskundestudenten over besluitvorming op het gebied van gezondheidszorg en de achtergronden van de debatten. Studenten vinden dat heel erg leuk.”

Elke dinsdag komt de D66-senaatsfractie bijeen, en vindt de plenaire vergadering van de Eerste Kamer plaats. Hoe ziet jouw dinsdag er gemiddeld uit? “’s Ochtends begin ik meestal rond 9.30 uur met een kopje koffie met een gast van buiten. Ook heb ik regelmatig een overlegje ‘aan de overkant’ met een van onze Tweede Kamerleden, of regel ik klusjes als fractiesecretaris. Om 11.00 uur begint onze fractievergadering. Daarin bespreken we actuele zaken of verdiepen we ons in bepaalde dossiers. Soms zijn daar gasten bij, zoals D66-leden van een thema-afdeling. Van 12.45 uur tot 13.30 uur hebben we lunch in de Noenzaal. Het restaurant van de Eerste Kamer is echt een ontmoetingsplek. Wat ik sowieso leuk vind aan de Eerste Kamer is dat de sfeer heel gemoedelijk is. Debatten zijn scherp en inhoudelijk, maar de sfeer is heel fijn. “Om 13.30 uur begint de plenaire vergadering, die wordt geopend door voorzitter Ankie Broekers-Knol. Eerst zijn er stemmingen. Het kan zijn dat je per fractie stemt, maar soms is er ook hoofdelijke stemming. Dan wordt de hele namenlijst van senatoren opgenoemd, en zeg je ‘voor’ of ‘tegen’. Na de stemmingen begint het plenaire debat. Soms neem ik daaraan deel, als het gaat om een onderwerp dat in mijn portefeuilles valt. Zo niet, dan ga je naar de commissievergaderingen – ik ben bijvoorbeeld lid van de vaste commissies voor VWS, Justitie & Veiligheid, en Immigratie & Asiel. Daarin bespreken senatoren van alle fracties beleidsstukken en wetsvoorstellen.”

Hoeveel tijd ben je eigenlijk bezig met je Eerste Kamerwerk? “Op vrijdag staan de vergaderstukken meestal al in de Eerste Kamer-app, en maak ik dan een inschatting hoeveel tijd ik nodig heb om deze stukken voor te bereiden. Dan weet ik vóór de vrijdagmiddagborrel hoeveel weekend er over zal zijn, haha. Overigens neem ik voor een groot plenair debat altijd een paar dagen vrij, want die voorbereiding is niet te doen in één weekend. Uiteindelijk ben ik zo tussen de 15 en 20 uur per week bezig met mijn Eerste Kamerwerk. Wat betreft die app: wij hebben een heel modern iPad-systeem. De hele wereld is daar jaloers op. Er zijn zelfs buitenlandse delegaties die speciaal komen kijken naar de digitalisering van onze Eerste Kamer!” ■

De democratie is in beweging. Nationaal en lokaal klinkt de roep om vernieuwing en wordt geëxperimenteerd met nieuwe vormen van burgerparticipatie. Sociaal-liberalen zijn het aan hun stand verplicht om aan die ontwikkeling bij te dragen, stellen [Daniël Boomsma](#) en [Susanne Dallinga](#).

Democratie
is meer dan
stemmen

Roger van Boxtel
Thom de Graaf
Alexander Rinnooy Kan
Paul Schnabel
Winnie Sorgdrager
Petra Stienen
Jan Terlouw
en anderen

Redelijk radicaal

Vijftig jaar D66

Krijg een boek

Meer lezen over de kijk van Annelien Bredenoord op medisch-ethische kwesties?

Maak kans op een exemplaar van *Redelijk Radicaal*. *Vijftig jaar D66* (€ 19,99 in de boekhandel). Dit boek staat vol met beschouwende essays van huidige en voormalige D66-senatoren, met thema's als medische ethiek, democratie en rechtsstaat, emancipatie, Europa, vrijheid en duurzaamheid. Samen kijken zij kritisch terug, maar vooral vooruit, naar een toekomst waarin het praktische en soms radicale idealisme van D66 onverminderd noodzakelijk blijft.

Mail uw naam en (post)adres o.v.v. van 'Redelijk Radicaal' naar: democraat@d66.nl en wie weet valt dit boek binnenkort op uw deurmat!

2017 was een levendig jaar voor de democratie in Nederland. Van allerlei kanten klonk de roep om vernieuwing en discusseerde men over of experimenteerde men met nieuwe vormen van inspraak en zeggenschap. Het debat over de voor- en nadelen van het referendum laaide op, de regering stelde een staatscommissie in over de ‘herziening van het parlementair stelsel’ (commissie-Remkes) en lokale partijen experimenteerden met 1000-bijeenkomsten, burgerraden en andere vormen van (digitale) burgerparticipatie. Telkens speelde de vraag: moeten we niet toewerken naar andere vormen van vertegenwoordiging in en betrokkenheid bij onze democratie?

Democratie is meer dan stemmen

Vanuit sociaal-liberaal oogpunt is dit een positieve ontwikkeling. Het vergroten van individuele zeggenschap over vertegenwoordiging en bestuur is een belangrijk uitgangspunt van ons gedachtegoed. Democratie is immers veel meer dan stemmen. Het staat of valt met deelname aan het bestuur van het land. In een democratie zijn er rechten vastgelegd in de Grondwet om die deelname mogelijk maken. Maar die rechten zijn betekenisloos als er geen betrokken burgers zijn om ze in de praktijk te brengen. De discussie gaat over de vraag hoe het in Nederland anders en beter kan. Meer (correctieve) referenda? Ruimte voor burgerinitiatieven? Digitale consultatie en inspraak, zoals in Estland? Of misschien (meer) gebruik maken van loting, bijvoorbeeld voor de leden van de senaat of het parlement, zoals de Vlaamse schrijver David van Reybrouck in zijn boek *Tegen verkiezingen* voorstelde? Over een ding lijkt in ieder geval overeenstemming: eens in de vier jaar stemmen is te karig.

Ook op lokaal niveau beweegt de democratie. Op verschillende plaatsen in het land zijn experimenten toegepast met (gelote) burgerraden. Dat gebeurde bijvoorbeeld in Rotterdam, op initiatief van (het begin dit jaar tot de droefenis van velen overleden) D66-raadslid Gerda Eeuwijk.

De gemeente Groningen riep op initiatief van D66-raadslid Wieke Paulusma een coöperatieve wijkraad in het leven, met échte beslissingsbevoegdheid en de beschikking over een budget. Een ander voorbeeld is de zogenaamde ‘sociale raad’ in Peel en Maas in Limburg, bestaande uit burgers die bij loting zijn verkozen. Afgelopen jaar boog deze raad zich

over de vraag hoe meer flexibiliteit in het woningaanbod van de gemeente gecreëerd kon worden. De gemeenteraad steunde de voorstellen unaniem.

Twee vormen van democratie

Niet alleen vertegenwoordiging in de nationale en lokale politiek speelt een rol bij democratische vernieuwing. Naast deze ‘politieke democratie’, staat de ‘maatschappelijke democratie’. Politieke democratie gaat over de manier waarop we bestuurders en andere machthebbers aanwijzen en ter verantwoording roepen, bijvoorbeeld door (vierjaarlijkse) verkiezingen – evenredig of bij meerderheid? – of door directere vormen van democratische zeggenschap, zoals referenda, volks- en burgerinitiatieven en het direct kiezen van bestuurders zoals de burgemeester. Veranderingen in de politieke democratie vragen meestal om wijzigingen van de (Grond)wet. En het initiatief ligt uiteindelijk bij regering en parlement. Bij de politiek dus.

Zowel politieke als maatschappelijke democratie staat of valt met betrokkenheid van mensen zélf

De maatschappelijke democratie gaat over zeggenschap voor mensen over bijvoorbeeld de gezondheidszorg, woningcorporaties en scholen. Denk aan ondernemingsraden, cliëntenconsultaties en huurderscommissies. Kortom, democratie die bij wijze van spreken elke dag plaatsvindt. Die maatschappelijke democratie is minstens zo belangrijk als de politieke. Het versterken van betrokkenheid en invloed van mensen kan niet beperkt blijven tot staatsstructuren en parlementaire initiatieven. Het gaat er ook om dat zeggenschap door mensen zélf met eventueel helpende hand wordt georganiseerd. In het onderwijs, op de werkvloer, in de zorg, over pensioenen. Actieve participatie leidt tot eigenaarschap, en eigenaarschap is een teken van betrokkenheid en verantwoordelijkheid van mensen zélf.

De politieke en de maatschappelijke democratie zijn twee kanten van dezelfde medaille. De eerste gaat met name over de invloed en controle op macht. De tweede gaat uit van zelfbestuur; *government by the people* in de gevleugelde woorden van Abraham Lincoln. Maar voor beide vormen

van democratie geldt dat ze staan of vallen met betrokkenheid van mensen zelf.

Democratische vernieuwing

De politieke noch de maatschappelijke democratie is ‘af’. Integendeel. Als het om het staatsbestel gaat, vallen grote tekortkomingen op. Eens in de vier jaar kiezen we met slechts één stem regering én parlement. Dat is een marginale invulling van democratische betrokkenheid en komt de scheiding der machten niet ten goede. Daarnaast zien we de ledengroei van D66 helaas niet terug bij alle partijen. De deelname van mensen aan het maken van beleid en het nemen van politieke beslissingen is zeer beperkt. Politiek lijkt toch vooral iets voor ‘professionals’, zo constateerde de commissie-Remkes al. Willen we de politieke democratie versterken, dan zijn innovatieve vormen van burgerparticipatie op nationaal en lokaal niveau nodig.

Evengoed verdient de maatschappelijke democratie meer aandacht. Het vergroten van directe zeggenschap binnen maatschappelijke kaders maakt democratie ‘tastbaar’ en geeft mensen eigenaarschap over onze samenleving. Het is om die reden dat we initiatieven moeten toejuichen om artsen en ander zorgpersoneel ook in het beleid van ziekenhuizen te laten meebeslissen, om studenten te laten meebeslissen over waar hogescholen of universiteiten hun geld aan besteden, en om iedere Nederlander het recht te geven mee te beslissen over de manier waarop pensioen wordt opgebouwd. En vergeet niet de oploeiende discussie over het democratisch gehalte van ‘techbedrijven’ als Facebook, Twitter en Google en hun invloed op dagelijkse informatievoorziening.

Genoeg redenen dus voor verbetering van de democratie. Sociaal-liberalen zijn het wat ons betreft zowel met oog op waar ze vandaan komen als waar ze naartoe willen, aan hun stand verplicht om daar een grote bijdrage aan te leveren. ■

Het Landelijk Bestuur van D66 heeft de wens uitgesproken tot een bestuursresolutie te komen over democratische vernieuwing. Op het D66-congres van 18 november 2017 te Leeuwarden is aangekondigd dat deze resolutie tijdens het najaarscongres van 2018 wordt gepresenteerd.

Daniël Boomsma is wetenschappelijk medewerker bij de Mr. Hans van Mierlo Stichting (VMS). **Susanne Dallinga** is secretaris van de Permanente Programmacommissie (PPC).

De Mr. Hans van Mierlo Stichting heeft de vijf richtingwijzers uitgewerkt in essays.

Deze kunt u downloaden via de website of bestellen in een mooie *hardcover* uitgave – afzonderlijk óf alle vijf verzameld in een prachtige bewaarcassette: de Richtingwijzerbox.

De VMS bij uw afdeling?

De Mr. Hans van Mierlo Stichting (VMS), het onafhankelijke wetenschappelijk bureau van D66, heeft tot doel het sociaal-liberale gedachtegoed verder te ontwikkelen en te verspreiden binnen en buiten D66. De VMS organiseert daartoe o.a. trainingen en workshops door het hele land. Interesse om voor uw D66-afdeling een workshop of lezing te organiseren? **Mail naar:** vanmierlostichting@d66.nl

Meer informatie & verder lezen:
vanmierlostichting.d66.nl
en **vmswebshop.nl**

**Mr. Hans
van Mierlo
Stichting**

idee: bent u al abonnee?

idee is het tijdschrift van de Mr. Hans van Mierlo Stichting en verschijnt vier keer per jaar. Het laatste nummer – met als thema: *Democracy and its discontents* – is in december 2017 verschenen; de volgende editie verschijnt in maart.

Abonneren? Ga naar:
vanmierlostichting.d66.nl/idee
en vul het formulier in.

Kosten: € 36 per jaar (€ 21 voor een digitaal abonnement)

Onze Richtingwijzers heeft u ze al?

Bestellen: **vmswebshop.nl**
Online lezen: **vanmierlostichting.d66.nl/vmspublicaties**

Op 1 januari volgde Coen Brummer Tweede Kamerlid Joost Sneller op als directeur van de Mr. Hans van Mierlo Stichting (VMS). Beide D66’ers zijn nu terug op de plek waar hun loopbaan jaren geleden begon. Redacteur Milan Assies vroeg hen hoe het wetenschappelijk bureau en de Tweede Kamerfractie van D66 elkaar kunnen versterken.

Bouwen aan gedachtegoed

Wat is de kracht van het wetenschappelijk bureau van een politieke partij?

Joost – “Coen heeft een boek geschreven over de strijd tussen ideeën en macht [*Vuile Handen* (2015), *red.*] waarin een interview stond met Ab Klink, die vóór zijn tijd als CDA-minister directeur van hun wetenschappelijk bureau was. Klink zei: ‘je moet de actuele politiek niet voor de voeten lopen, daar heb je geen mandaat voor. De toegevoegde waarde zit in de lange tot middel-lange termijn.’ Daar ben ik het mee eens.”
Coen – “We bouwen verder aan het politiek gedachtegoed van D66. Dat zijn vaak thema’s die niet iets zijn voor de politiek van vandaag, maar die in de toekomst belangrijk gaan worden.”

D66 zit voor het eerst sinds elf jaar weer in de coalitie. Verandert dat de rol van een wetenschappelijk bureau ten opzichte van de rest van de partij?

Joost – “Nou, je moet de continuïteit niet onderschatten. Wij zijn nooit een tegenpartij geweest die maar wat aanrommelt; we hebben constructief en verantwoordelijk oppositie gevoerd. Dat is iets dat de afgelopen jaren ook door kiezers herkend en gewaardeerd is.”
Coen – “Het blijven nadenken over politiek gedachtegoed is voor een partij die in de regering zit nóg belangrijker dan in oppositietijd. In de oppositie heb je meer prikkels om te vernieuwen. In regeringstijd moet je niet enkel tevreden zijn met het feit dat je invloed hebt, je moet ook verder kijken dan het regeerakkoord. Dat is volgens mij de uitdaging van een wetenschappelijk bureau.”

“Zetelbehoud is geen doel *an sich*; zetels heb je om idealen te bereiken”

Joost Sneller (links) begon als stagiair bij de Tweede Kamerfractie van D66 en bleef daar negen jaar werken. Hij was net anderhalf jaar directeur van de Van Mierlo Stichting (VMS), toen hij in oktober een telefoontje kreeg: hij werd (als nr. 22 op de lijst) alsnóg Kamerlid, omdat drie fractieleden in het nieuwe kabinet stapten.
Coen Brummer (rechts) begon als stagiair bij de VMS, en werkte daarna als persvoorlichter voor de D66-fractie in de periode dat Sneller daar politiek secretaris was. Na drie jaar als speechschrijver op het ministerie van Justitie en Veiligheid, volgde hij zijn oud-collega per 1 januari op als directeur van de VMS.

Er is dus, zoals Gerard Schouw in de vorige editie van de *Democraat* stelde, een gevaar dat het gedachtegoed stilstaat als je in een coalitie zit?

Joost – “Coen interviewde laatst Michael Ignatieff voor *idee*, het tijdschrift van de VMS. Hij was leider van de Canadese liberale partij en ervoer dat je in de macht zoveel dingen aan je hoofd hebt, dat je bewust tijd en aandacht moet besteden aan die vernieuwing. Anders gebeurt het niet. En als progressieve partij moet je programmatische stilstand te allen tijde voorkomen.”

Coen – “De politieke angst om macht te verliezen moet niet je ontwikkeling en je nieuwe plannen gaan dwarsbomen, want daar zal je uiteindelijk nog meer voor moeten betalen.”

Joost – “Zetelbehoud is geen doel *an sich*; daar zijn zetels niet voor. Die heb je om idealen te bereiken. Het is goed dat er instituten zijn die je daaraan herinneren.”

Moet er altijd een bepaalde wrijving zijn tussen een politieke partij en het wetenschappelijk bureau?

Coen – “Niet per se. Het ligt er aan hoe beiden zich opstellen. Kijk, als een directeur van een wetenschappelijk bureau bij *Nieuwsuur* gaat zitten en zegt: *nou, dit voorstel is écht niet sociaal-liberaal*, dan krijg je natuurlijk wrijving.”
Joost – “Ik denk dat het goed is om te realiseren dat als de macht dichtbij komt, er een zware verantwoordelijkheid op de schouders van het wetenschappelijk bureau rust om daar een duidelijke positie in te behouden.”

Coen – “Het is niet voor niets dat deze instituten in principe onafhankelijk zijn. Dat is juist om dit te bewaken. Maar dat betekent niet dat Joost en zijn collega’s in de krant moeten lezen wat wij doen. Er is goed contact en dat is belangrijk.”

Verschillen de wetenschappelijke bureaus van politieke partijen veel van elkaar?

Coen – “Nou, je hebt een soort spectrum als je naar Nederlandse wetenschappelijk bureaus kijkt. Het bureau van de SP is heel erg gericht op het doen van onderzoek dat hun politici ten goede komt. Bijvoorbeeld enquêtes over klachten van bepaalde beroepsgroepen. Dat zit heel erg dicht op de politiek. Bij de TelderStichting, van de VVD, is het eerder het omgekeerde, dat bureau heeft veel ruimte en staat meer op afstand van de fractie. Ik denk dat je het meest effectief bent als je in het midden gaat zitten.”

Het was vast wennen om van het middel-lange-termijndenken van de VMS ineens in de actualiteit van de Tweede Kamer terecht te komen?

Joost – “Bij de VMS was ik met heel veel verschillende onderwerpen tegelijk bezig. Als Kamerlid in een fractie van negentien heb je de vrijheid om je helemaal op je eigen onderwerpen te storten. Ja, de schijnwerpers staan wel op de Kamer, maar er zijn ook veel inhoudelijke debatten en gesprekken waar de buitenwereld minder van meekrijgt.”

Coen – “*Designated survivor* [zie kader, *red.*] heeft de buitenwereld toch zeker wel bereikt.”

Joost – “Ja, het is grappig hoe dat soort dingen gaan. Ik had twee voorstellen bij het bespreken van de begroting van Algemene Zaken: één was het openbaar maken van de agenda van de ministerraad – bepaald geen kleinigheid, wat mij betreft – de ander was *Designated survivor*. De één had een klein stukje op pagina 4 van *De Telegraaf*, de ander... [*maakt knalgeluid, red.*] werd supergroot [*het bericht haalde zelfs Teletekst 101, red.*].”

Coen – “Politiek is een proces van kleine stapjes. Het gaat om die stip aan de horizon. In het geval van dit voorstel: de macht moet altijd democratisch gelegitimeerd zijn.”

Waar gaat de VMS zich het komend jaar op focussen?

Coen – “We hebben een vol programma met publicaties over migratie, burgerschap en kansengelijkheid, en over medische ethiek. En we brengen een canon van het sociaal-liberalisme uit.”

Joost – “Het is belangrijk om de lange lijn te zien. Kijk naar wat er in het regeerakkoord staat over de arbeidsmarkt en pensioenen. Die grote hervormingen komen onder andere voort uit projecten die de VMS jaren geleden heeft gedaan. Het is voor een partij belangrijk om de blik naar buiten gericht te houden, op wat de ontwikkelingen in de ‘echte’ wereld zijn – buiten die Haagse vierkante kilometer.” ■

vanmierlostichting.d66.nl

Designated survivor is een Amerikaanse tv-serie over een kabinetslid – tevens ‘aangewezen overlever’ – die zich schuil moet houden als het voltallige landsbestuur bijeenkomt. Indien het gehele landsbestuur uitgeschakeld wordt, bijvoorbeeld door een aanslag, dan mag hij/zij namens de regering handelen. D66 wil deze regeling ook in Nederland treffen. d66.nl/democratische-legitimatie

Pan-Europese inspiratie

Begin december vond in Amsterdam het 38ste congres van de ALDE Party plaats. Meer dan duizend liberale democraten vanuit heel Europa kwamen samen in congrescentrum RAI om een politieke lijn uit te zetten, nieuwe leiders te kiezen, met oude bekenden te praten en nieuwe liberalen te leren kennen.

De Partij van de Alliantie van Liberalen en Democraten voor Europa is een pan-Europese politieke partij, waarbij Europese partijen (en individueel geïnteresseerden) zich kunnen aansluiten. De ALDE Party vormt, samen met de European Democratic Party, de op drie na grootste fractie in het Europees Parlement: de ALDE Group, onder leiding van Guy Verhofstadt. Het partijcongres in Amsterdam was, zeker gezien de naderende Europese parlementsverkiezingen in 2019, belangrijk voor alle aanwezigen. Voor D66 was het weekend nóg iets spannender, aangezien voormalig lid van het Landelijk Bestuur Annelou van Egmond zich verkiesbaar had gesteld voor de positie van *vice president* (zie ook p. 36).

Meningsverschillen

Een wandeling door het congrescentrum is een bijzondere ervaring. Overal lopen bekende Europese politici rond, gemakkelijk aanspreekbaar; overal hoor je het geluid van geëngageerde discussies in diverse talen. Want, hoewel iedereen lid is van dezelfde Europese partij: meningsverschillen zijn er zeker.

In de plenaire zaal werd gestemd over *resolutions*: stuk voor stuk grote dilemma's waar Europa voor staat, zoals migratie, defensiesamenwerking en klimaatbeleid. Daarnaast waren er – net als bij een D66-congres – diverse themasessies waar congresgangers aan konden deelnemen. In het kader van de verkiezingen in 2019 gingen die met

name over campagnevoeren, het positioneren van je partij en je politieke boodschap, en *Fighting Populism*.

Millennial-generatie

Aangezien het congres dit keer in Nederland plaatsvond, waren zowel D66 als de VVD – beiden lid van de ALDE Party – nauw betrokken bij het evenement. Alexander Pechtold en Mark Rutte gaven beiden keynote speeches en deelden hun visie op een liberaal Europa. De D66-leider benadrukte de interne en externe dreigingen waar Europa op dit moment voor staat, en noemde klimaatverandering de grootste uitdaging van deze tijd. Ook stelde hij dat

de *millennial*-generatie, opgegroeid zonder oorlog, zich bewuster moeten worden van het belang van een verenigd Europa. Op de laatste congresdag werd bekend dat Annelou van Egmond tot *vice president* is verkozen (zie foto). Een betere afsluiter van het ALDE Party-congres had de D66-delegatie, onder leiding van de Tjeerd Dierckxsens, Internationaal Secretaris van D66, zich niet kunnen wensen. ■

Meer informatie: internationaal.d66.nl | aldeparty.eu

Congresgangers aan het woord

Niklas Drexler
FDP,
Duitsland

Eva Tovmasyan
ANC,
Armenië

Richard Moore
Liberal Democrats,
Verenigd Koninkrijk

“Dit is mijn eerste partijcongres, maar ik ben wel eerder bij evenementen van de jongerenbeweging van de ALDE Party, LYMEC, geweest. Ik heb me op dit congres voorbereid door de amendementen en resoluties die ik het belangrijkste vond door te lezen. Ik denk dat het heftigste debat die over Europees defensiebeleid zal zijn. Uit de conceptresolutie en de amendementen blijkt wel dat er uiteenlopende meningen zijn over hoe ver Europese integratie op het gebied van defensie moet gaan.”

“Het is niet de eerste keer dat ik op een congres van de ALDE Party ben, maar het is wel de eerste keer dat ik stemrecht heb. We proberen als delegatie altijd om met een diverse groep te komen. Ik ben het jongste delegatielid én de enige vrouw. Een van de voordelen van een congres als dit, is dat je met zoveel verschillende liberalen uit verschillende landen kan praten. Het geeft me nieuwe ideeën en inspiratie over waar je je als lid van de liberale familie mee bezig moet houden. Overigens, naast dit congres heb ik de afgelopen dagen ook meegedaan aan een trainingsprogramma van D66 in Den Haag.”

“Ik ben al mijn hele leven groot voorstander van Europese integratie. Zo was ik begin jaren zestig secretaris-generaal van Liberal International (zie ook p. 40-41, red.). Later was ik betrokken bij de oprichting van de voorloper van de ALDE Party: ELDR. Ik ben van een generatie die te jong was om in de oorlog te vechten; ik was 14 toen het ophield. Maar ik ben me zeer bewust van de horror die voorkomt uit totalitarianisme. Europese democratieën moeten samenwerken; ze lijken zoveel meer op elkaar dan dat ze van elkaar verschillen. De Europese Unie werkt zoveel beter dan alles wat eraan vooraf ging. Moeten we het hervormen? Ja! Maar om het uiteen te laten vallen, is stupide.”

Jorge Tanarro
Individual Member,
Spanje/Nederland

“Ik kom uit Madrid, maar woon in Nederland. Ik ben erg politiek betrokken, maar spreek de taal hier niet goed genoeg om bij een partij actief te worden. Dus ging ik op zoek naar een pan-Europese partij. ALDE sloot het meest aan bij mijn politieke overtuiging. De groep Individual Members is geen partij, maar we hebben als groep wel delegatielieden die tijdens congressen kunnen stemmen. Dit is de eerste keer dat ik een congres van de ALDE Party bezoek. Het is heel fascinerend om hier rond te lopen en allerlei bekende politici te zien. En je kunt ze gewoon benaderen en een gesprek met ze beginnen. Heel indrukwekkend.”

Katka Cseh
Momentum,
Hongarije

“Ik ben al drie keer eerder naar een partijcongres van ALDE geweest, maar dat was altijd als Individual Member. Ik ben blij dat ik nu mijn eigen partij kan vertegenwoordigen. Momentum zit nog niet in het parlement, maar ik heb goede hoop dat dat na onze verkiezingen in april wel het geval is. Een congres als deze is belangrijk voor het vormen van coalities met andere Europeanen die onze ideeën delen. Elke partij, elk land is sterker als het sterke partners heeft. Het is daarom belangrijk om onderdeel van deze *big family* te zijn. En het is geweldig om van elkaar te kunnen leren.”

Kanstantin
Party of Freedom and Progress,
Wit-Rusland

“Het is enorm belangrijk dat Wit-Russen op dit soort Europese congressen komen. Mijn partij heeft geen stemrecht, omdat ze niet *full members* zijn. Maar het is voor ons alleen al heel leerzaam om te zien hoe een congres eruit zou moeten zien; hoe een stemming in z'n werk gaat; hoe je resoluties moet schrijven. De themasessies zijn ook erg informatief. Ik was net bij de sessie *Fighting Populism*, erg interessant. Na het congres heb ik niet heel veel tijd meer, maar ik ga nog proberen om iets van de stad te zien, of een lokaal biertje te drinken.”

Annelou van Egmond
Amsterdam, 1960

Opleiding
Politologie en Nederlands
Recht, Universiteit van
Amsterdam

Loopbaan D66
2006
Woordvoerder Alexander
Pechtold
2009
Woordvoerder Sophie in 't Veld
2009
Co-auteur verkiezings-
programma EP
2010
Co-auteur verkiezings-
programma TK
2016
Auteur *Een nieuw Appèl*
2011 – 2017
Lid Landelijk Bestuur
(Communicatie & Campagne)
2012 – 2017
Lid Campagne Kernteam

Heden
2005 – heden
Directeur-eigenaar van
Commedia Consult (o.a.
woordvoerder van bewindspers-
onen EZ, OCW, BuZa, I&M)
2017 – heden
Vicepresident ALDE Party
in Brussel

Bijzonder
Was in 2010 finalist in
MasterChef

Annelou, bedankt!

Sinds Annelou van Egmond betrokken raakte bij D66, won de partij elke verkiezing. Tijdens het najaarscongres nam ze onder luid applaus afscheid, maar gelukkig zijn we haar niet kwijt: in december werd ze verkozen tot vicepresident van ALDE Party – de Europese partij waarvan D66 lid is.

Ingrid van Engelshoven, D66-minister van OCW, haalde Annelou in 2006 binnen toen ze partijvoorzitter werd: “Annelou was niet alleen een hele fijne collega om mee samen te werken, zij heeft ook een nieuwe kwaliteitsstandaard neergezet voor D66-campagnes en -communicatie. Ik hoop dat we met haar vertrek de ‘Van Egmond-standaard’ kunnen behouden.”

Alexander Pechtold, D66-fractievoorzitter, kan zich geen campagne zonder Annelou herinneren: “Met Annelou kan ik lezen en schrijven. In 2006 werd ze onze campagnecoördinator, en tijdens die eerste nationale campagne hield ze me op de been. Tussen optredens en debatten door kreeg ik van haar in de auto mint-chocolaatjes toegevoegd. Die campagne bleek het begin van de weg omhoog. Sinds het aantreden van Annelou is er geen houden aan. Tien jaar achter elkaar verkiezingsoverwinningen. Alleen al daarom ga ik haar enorm missen. Gelukkig raken we Annelou niet helemaal kwijt. Op naar tien jaar verkiezingsoverwinningen met ALDE!”

Sophie in 't Veld, D66-delegatieleider in het Europees Parlement, werkte nauw met Annelou samen tijdens EP-verkiezingen in 2009 en 2014: “Twee succesvolle campagnes onder leiding van Annelou spreken voor zich: ze is een echte professional en haalt het beste uit mensen. Tijdens die campagnes trokken we intensief met elkaar op. Als lijsttrekker kon ik rekenen op de beste ondersteuning, begeleiding en adviezen. Maar ook: Sultana's uit haar tas, als onderweg de maaltijd er weer eens bij inschoot. Daarnaast is Annelou een heerlijk mens; ze heeft een onverwoestbaar goed humeur en veel gevoel voor humor. En in tijden van stress blijft ze onverstoortbaar kalm. Voor de campagne richting de Europese verkiezingen in mei 2019, en zeker ook de campagne voor de ALDE-Spitzenkandidat, is de toevoeging van Annelou aan het ALDE-partijbestuur de allerbeste keuze!”

Sjoerd Sjoerdsma, Tweede Kamerlid en landelijk campagneleider van D66, zat met Annelou in het **Campagne Kernteam**: “Als campagneleider is het belangrijk om een goed team om je heen te verzamelen. Het werk vraagt om veel enthousiasme en bereidheid om lange dagen te draaien. En weten hoe we stemmen kunnen winnen om onze idealen te realiseren. Een cruciale functie in dat team is er een die zich het best laat beschrijven als de kruising tussen een brandweerman en masterchef. Annelou vulde die positie perfect in. Een duizendpoot, die meedacht van strategie tot woordvoering, duizend brandjes bluste en de heerlijkste gerechten voor ons kookte tijdens onze brainstormen.”

Rob Meyer, voormalig voorzitter van D66 Midden Nederland, wist Annelou altijd te vinden als er brand was: “Annelou is naar mijn mening de merknaam gebleken van de meest betrouwbare en vooral bereikbare D66-generator, die voortdurend – en veelal op de achtergrond – voor D66 aan het draaien is geweest. Politiek is vaak zeer complex. Zeker als het gaat om interne verschillen in visie. Als regiovoorzitter krijg je daar met regelmaat en op de meest onmogelijke momenten mee te maken. Je komt soms behoorlijk ingewikkelde situaties tegen waarbij vooral snel gehandeld moet worden. Even sparren met Annelou leverde altijd weer nieuwe inzichten en constructieve oplossingen op. Regelmatig dermate effectief, dat een persbericht – mijn feitelijke aanleiding om altijd eerst Annelou te bellen – achteraf niet eens meer nodig bleek!” ■

Opvolger Landelijk Bestuur D66:
Thomas Hermans werd tijdens het najaarscongres gekozen tot bestuurslid Communicatie & Campagne.

Ondertussen in... Italië

Jasper Simons (27), oud-redacteur van *Democraat*, doet een PhD politicologie aan de European University Institute in Florence. Hij doet graag een poging de Italiaanse parlementsverkiezingen voor u te duiden.

Over de Italiaanse politiek wordt doorgaans sporadisch bericht in Nederlandse media. Wat vooral blijft hangen, zijn de seksueel en fiscaal geladen capriolen van Silvio Berlusconi, het technocratisch bezweren van de Italiaanse bankencrisis door Mario Monti, en het (verloren) constitutionele referendum van de afgetreden Matteo Renzi.

Tijdens mijn verblijf hier, sinds september, is me vooral duidelijk geworden dat de Italiaanse politiek ongelooflijk complex en onstuimig is. Maar wanneer ik door de stad fiets of met mijn Italiaanse vrienden spreek, heb ik niet het idee dat de verkiezingen erg leven. Men lijkt vooral erg ontevreden over de corruptie, partijpolarisatie en de lamgelegde besluitvorming. Ter illustratie: Italië staat net boven Saoedi-Arabië op plaats 60 van de *2016 Corruption Perception Index*; de huidige regering is de 64ste sinds 1946, en geen enkele regering heeft de rit uitgezet. Daarom gebeurt er helaas maar weinig aan de slecht functionerende arbeidsmarkt, de hoge belastingdruk en de migratie-problematiek. Geen wonder dat er zo'n gelatenheid heerst.

Schisma's en blokken
Waar gaan de aanstaande parlementsverkiezingen over? En wie maken er kans op regeringsdeelname? In Italië zijn er verschillende schisma's: tussen het noorden en de Mezzogiorno; tussen de gevestigde orde en de buitenstaanders; en tussen de winnaars en verliezers van mondialisering. Deze kloven typeren grotendeels de partijpolitiek en verkiezingsthema's. In Italië gaan partijen bovendien al vóór de verkiezingen dwarsverbanden aan, en zodoende zijn er drie coalitieblokken in beeld. Ten eerste, de huidige regeringscoalitie van de *Partito Democratico*, een mix van sociaaldemocraten, christendemocraten en centrumlinkse partijen. Ondanks zijn eerdere aftreden, is Renzi weer de voorman. Deze partij lijkt overigens het dichtst bij D66

te staan, maar is geen lid van onze liberale ALDE-club in Europa. (*Radicali Italiani* is dat wel, maar die partij is electoraal onbeduidend.) Dan is er de *MoVimento Cinque Stelle*, een diverse *bottom-up*-beweging van hervormingsgezinden en radicalen. Leden zijn zowel anti-mondialisering, anti-corruptie en euro-sceptisch, als pro-homohuwelijk, pro-directe (e-)democratie en pro-duurzaamheid. In rap tempo heeft de partij – die per regio overigens sterk verschilt in standpunten – zijn opmars gemaakt. Tot voor kort was ex-komiek Beppe Grillo de voorman, nu is dat de jonge Luigi di Maio. Ten slotte het derde, rechts-conservatieve en populistische blok. Dat bestaat enerzijds uit de *Forza Italia* van comeback kid Berlusconi, die gewoon weer meedoet ondanks dat hij door zijn veroordeling voor belastingontduiking tot 2019 geen politieke functie mag vervullen. Anderzijds is er *Lega Nord*, die tot het aantreden van leider Matteo Salvini actief streefde naar de onafhankelijkheid van noordelijke regio's. Momenteel wint de partij gek genoeg ook aan populariteit in het Italiaanse zuiden. Het streven naar onafhankelijkheid van die noordelijke regio's heeft namelijk plaatsgemaakt voor anti-immigratiestandpunten en eurosceptis.

Tweestrijd of proteststem
Welk blok het grootste wordt, is lastig te voorspellen. Mogelijk ontstaat er een op personen gerichte tweestrijd tussen Renzi, Berlusconi en/of di Maio. De *Partito Democratico* van Renzi verliest echter al sinds 2014 aan populariteit in de peilingen, terwijl *Cinque Stelle* al even lang sterk in de lift zit. Zal de onvrede over de Italiaanse politiek zich vertalen in een proteststem? Wat de uitslag ook wordt, de formatie wordt een lastige. Vooral omdat *Cinque Stelle* de mogelijkheid tot samenwerking tot nu toe heeft verworpen. (Weer) nieuwe verkiezingen zijn dus beslist niet uitgesloten... ■

De Italiaanse parlementsverkiezingen hebben plaats op 4 maart 2018. Dit nummer ging ter perse op 14 februari.

Sophie in 't Veld, namens het Europees Parlement rapporteur voor de herziening van de EU-Opvangrichtlijn, kwam naar Amsterdam om te zien en te horen wat de succesfactoren zijn van de alom geprezen 'Amsterdamse Aanpak Statushouders'.

Dit zijn de verhalen

Tijdens de Olympische Zomerspelen van 2016 in Rio de Janeiro had het internationale vluchtelingenteam een eigen vlag: feloranje met een zwarte balk, geïnspireerd op een zwemvest. Ontworpen door de Syrische vluchteling en kunstenaar Yara Said. Zij heeft – mede dankzij de 'Amsterdamse Aanpak Statushouders' – veel werkervaring en een groot netwerk opgedaan, en is nu een veelgevraagd kunstenaar en vormgeefster. De vlag wordt momenteel tentoongesteld in het Victoria and Albert Museum in Londen.

Europees schoolvoorbeeld

Het zijn dit soort verhalen waarnaar D66-Europarlementariër Sophie in 't Veld op zoek is tijdens haar werkbezoek aan Amsterdam. In 't Veld is namens het Europees Parlement rapporteur voor de herziening van de EU-Opvangrichtlijn. Ze zegt al bij het begin van haar bezoek niet om chauvinistische redenen naar Amsterdam te zijn gekomen, maar omdat de stad een Europees schoolvoorbeeld is. Naast haar staat Reinier van Dantzig, fractievoorzitter en lijsttrekker van D66 Amsterdam; hij neemt het compliment graag in ontvangst. Ook 'Den Haag' is enthousiast. Tweede Kamerlid Jan Paternotte: "Het toont aan dat D66 ook over de verschillende niveaus – zowel lokaal, als landelijk als op Europees niveau – heen haar stempel kan drukken op beleid. De Amsterdamse aanpak is bijvoorbeeld ook terug te vinden in het regeerakkoord."

De huidige EU-Opvangrichtlijn stamt pas uit 2013, maar de vluchtelingencrisis van 2015 heeft pijnlijk duidelijk

gemaakt dat de lidstaten van de Europese Unie er zeer verschillende standaarden op nahouden. Daarom is herziening nodig. In 't Veld kreeg brede steun voor haar voorstel om de normen voor opvang van asielzoekers in de hele Europese Unie gelijk te trekken. "Europa kan dan gezamenlijk asielzoekers een opvang kan bieden, in lijn met Europese waarden." Maanden heeft ze – samen met alle fracties, van links tot rechts – gewerkt aan een voorstel voor fatsoenlijke opvang. "Met het besluit laten we zien dat het Europees Parlement tot duurzame oplossingen kan komen. Nationale regeringen zetten te vaak in op detentie, maar dat is niet de oplossing." Nu onderhandelt ze namens het EP met de Europese Raad (de lidstaten) over deze nieuwe Europese regels. En daarvoor is ze op zoek naar verhalen en voorbeelden. Naar een aanpak die werkt.

Indrukwekkende cijfers

De gemeente Amsterdam startte in juli 2016 – onder bevelen aanvoering van toenmalig D66-wethouder Kajsa Ollongren (o.a. Economische Zaken) en toenmalig D66-fractievoorzitter Jan Paternotte – met de nieuwe aanpak voor statushouders. Emerentia Meijburg, programmamanager van de gemeente Amsterdam, houdt tijdens het werkbezoek een inspirerend verhaal. "De gemeente wil vluchtelingen zo vroeg mogelijk, liefst al in het asielzoekerscentrum

“Het is in ieders belang dat nieuwkomers zo snel mogelijk meedoen in de samenleving. Taalles is daarvoor het startpunt”

(azc), spreken over zaken als opleiding en werkervaring. Daarmee maak je hun wachttijd betekenisvoller.” En ze heeft ook indrukwekkende cijfers voor 2017: 326 personen uitgestroomd uit de bijstand; 454 parttime aan het werk; 833 gestart met een opleiding; 2.115 mensen die intensief worden begeleid naar werk en scholing.

Een belangrijk onderdeel uit het aangenomen voorstel van In 't Veld is snelle toegang tot taallessen en de arbeidsmarkt. "Leer nieuwkomers in Europa direct de taal, zodat ze een goede start maken met integreren en sneller aan het werk kunnen. Het is in ieders belang dat ze zo snel mogelijk meedoen in de samenleving. Taalles is daarvoor het startpunt." Fractievoorzitter Van Dantzig vult aan: "Dat zien wij ook in Amsterdam. Hoe sneller mensen de taal kunnen leren, naar school gaan of kunnen werken, hoe groter de kans dat zij voor zichzelf kunnen zorgen als ze eenmaal een verblijfsstatus hebben." De gemeente Amsterdam introduceerde *Taalboost*, een intensieve taalopleiding op maat waarin conversatie en praktische toepassing voor op de werkvloer centraal staan. Samen met de taallessen wordt ook de screening en matching opgepakt. Wat zijn de talenten van de nieuwkomer? En hoe past dat bij de vraag van werkgevers?

De kracht van het traject zit hem in het brede maatschappelijke draagvlak, legt programmamanager Meijburg uit. De landelijke en lokale politiek, de gemeente, vrijwilligers, maatschappelijke organisaties én het bedrijfsleven doen mee. En niet alleen uit menslievendheid: onderzoekers hebben vastgesteld dat één euro geïnvesteerd twee euro resultaat oplevert. De gemeente heeft tien miljoen euro gekregen voor het programma, onder andere om meer klantmanagers aan te nemen en te trainen. Zij begeleiden nu 50 statushouders per persoon, in plaats van de 250 van voorheen, vertelt Meijburg.

Bezoek aan de Refugee Company

Een spil in dit Amsterdamse netwerk is de Refugee Company. Directeur Fleur Bakker ontvangt het D66-

gezelschap op locatie in het Carrégebouw van de voormalige Bijlmer Bajes. Daar zit niet alleen de Refugee Company, maar ook het Movement Hotel, restaurant a Beautiful Mess en een atelier van Design Agency. Je kunt er eten, de hamam bezoeken, logeren in een celblok, of gewoon koffie drinken. Keurig verzorgd door mensen die na een vreselijke tijd en moeizame ontsnapping hun gastvrijheid kunnen tonen en hun talent weer kunnen gebruiken. Bakker: "Wij benaderen asielzoekers vanuit de veelzijdigheid van hun identiteit. We doen een beroep op hun talenten en vermijden dat zij vooral aangesproken worden op één aspect van hun identiteit, namelijk: vluchteling-zijn". In 't Veld knikt instemmend: "Jullie zetten in op de wortel en zo min mogelijk op de stok". Die talenten koppelt The Refugee Company vervolgens aan bedrijven die met de gemeente samenwerken. Zo werd de Refugee Company door Booking.com gevraagd om 25 gastheren en -vrouwen te leveren voor een groot evenement. "Naast de hosting hebben we ook de vormgeving gedaan. Een groot deel van de mensen die toen meededen is nog steeds betrokken bij Refugee Company", vertelt Bakker.

De succesvolle ontwerpster van de vlag van het vluchtelingenteam, Yara Said, werd hier ook opgevangen. Net als Khaled, die aan een baan als stock controller werd geholpen. En Muaz, die nu als tandarts in een orthodontiepraktijk werkt. En Saeed, die met zijn portfolio en werkervaring een fulltime baan vond als grafisch ontwerper. Sophie in 't Veld schrijft en schrijft. Dit zijn de verhalen die ze zocht. ■

Ruim zestig liberale en democratische partijen uit de hele wereld zijn lid van Liberal International (LI). Onlangs kwamen ze bijeen in Zuid-Afrika. Oud-Tweede Kamerlid Boris van der Ham – namens D66 vertegenwoordigd in het mensenrechtencomité van LI – was erbij.

Hoe bevrijd je je van je bevrijder?

Liberal International

Liberal International (LI) – opgericht in 1947 – is een wereldwijde federatie van gelijkgezinde liberale partijen. Momenteel zijn er meer dan 65 liberale partijen aangesloten, waaronder D66 en de Liberal Party of Canada van premier Justin Trudeau. LI is vertegenwoordigd bij de Verenigde Naties en organiseert diverse bijeenkomsten over vrijheid en democratie over de hele wereld. Sinds 2014 zit Boris van der Ham namens D66 in het Human Rights Committee van Liberal International.

liberal-international.org

Het zijn spannende tijden in Zuid-Afrika. Pas in 2019 zijn er landelijke verkiezingen, maar de campagne is nu al voelbaar. Het ANC is al sinds de afschaffing van de apartheid in 1994 aan de macht. Maar dat kan weleens gaan veranderen. Door falend beleid en corruptie van president Jacob Zuma en andere ANC'ers, verliest de partij steeds meer aanhang. Het belangrijkste alternatief is de Democratic Alliance (DA), een partij die al jaren lid is van Liberal International. Als zij met andere oppositiepartijen een coalitie vormen is verandering nabij. Lokaal is dit al gebeurd. In grote steden als Kaapstad en Johannesburg heeft de DA inmiddels de leiding van het stadsbestuur.

Om de verkiezingsstrijd van DA te ondersteunen, strijkt de jaarlijkse bijeenkomst van Liberal International neer in Johannesburg. DA-partijleider Mmusi Maimane heet ons van harte welkom en neemt ons mee in zijn strijd: “Nelson Mandela staat symbool voor de bevrijding van het Apartheidsregime. Maar het ANC is niet meer de partij van toen. Ze gedraagt zich alsof ze een eeuwigdurend recht heeft op de macht. Mensen willen dat het eerlijker wordt, opener, en dat er banen komen. De Zuid-Afrikaanse democratie

wordt pas volwassen als de kiezer zich ook kan bevrijden van haar bevrijder.”

Religie als bindmiddel én splijtzwam

Tijdens de bijeenkomst staat er op initiatief van D66 een debat gepland over ‘religie en levensbeschouwing’. In Zuid-Afrika zijn enkele percentages van de bevolking moslim en hindoe; vijftien procent is niet-godsdienstig. Ongeveer tachtig procent noemt zichzelf christelijk, onderverdeeld in verschillende stromingen. Tijdens het Apartheidsregime stelden blanke orthodox-christenen dat het discrimineren van de zwarte bevolking vanuit de Bijbel te verdedigen was. Het andere deel van de blanke en de zwarte bevolking hield zich juist vast aan een andere visie op de Bijbel.

Religie is ook in veel andere landen zowel bindmiddel als splijtzwam. Zoals in Europa en Amerika, waar in het publieke debat moslims continu onder vuur liggen. Tegelijk riskeer je in dertien streng-islamitische landen de doodstraf als je van geloof verandert of helemaal niet religieus bent. De liberale moslim Raif Badawi kreeg in Saudi-Arabië een lange gevangenisstraf en stokslagen omdat hij kritiek uitte op de

strengere religieuze wetten in zijn land. Ook christenen worden in streng-islamitische landen in het nauw gedreven omdat ze als godslasteraars en afvalligen worden gezien. En ook humanisten en atheïsten zijn het afgelopen jaar actief vervolgd in landen als Soedan, Pakistan en Maleisië. Religieus extremisme neemt ook toe onder hindoes in India, en onder boeddhisten in Myanmar.

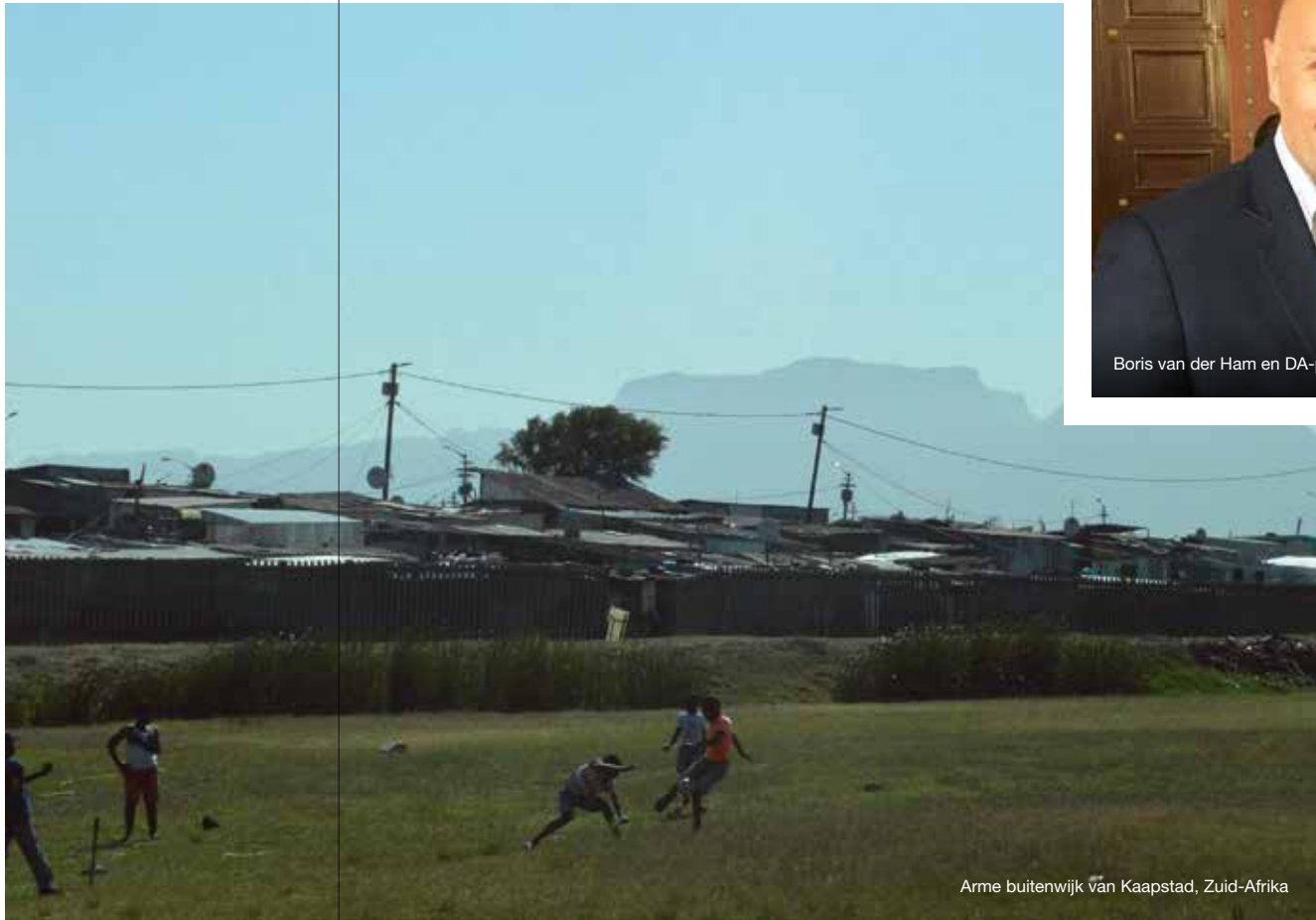
“Mensen overtuigen gaat trager dan het veranderen van een wet”

Wetgeving is niet genoeg

Liberalen van over de hele wereld moeten opkomen voor ieders persoonlijke recht om te geloven of niet te geloven wat je wilt, stelt de tekst die met succes in stemming wordt gebracht tijdens de LI-bijeenkomst in Johannesburg. Wetten die dit fundamentele mensenrecht in de weg staan moeten worden bestreden. Na de stemming over deze tekst raak ik in gesprek met een jonge Arabier. Hij heeft de discussie

achter in de zaal aangehoord. Hij vindt wetgeving belangrijk, maar zegt dat er nog veel meer nodig is. “In veel landen – vooral in Afrika – is de gezondheidszorg in handen van religieuze organisaties. Lange tijd waren zij de enigen die een beetje structuur in de samenleving brachten. Dat was mooi, maar vaak zijn die organisaties buitenlands gefinancierd. Door Amerika, of door Saoedi-Arabië. Als je voor de meest primaire levensbehoeften afhankelijk bent van een bepaalde godsdienst, zorgt dat voor slaafsheid. Ook hier moet een volwassen samenleving zich gaan bevrijden van de bevrijder.”

Ik vraag hem of ik zijn naam mag opschrijven voor dit artikel. Hij schudt zijn hoofd. “Ik kom uit een conservatief-islamitisch gezin, maar ik heb gestudeerd. Heel stiekem durf ik je wel te zeggen: *Psst, ik geloof eigenlijk vooral in wetenschap*. Maar als ik mijn kritiek hardop zeg, krijg ik niet zozeer problemen met de overheid, maar met mijn familie. Daarom hou ik mijn mond maar. Vrijheid krijg je niet alleen via de wet, maar hangt ook af van de dreiging uit je familie. Ik zeg: gun de ander om een eigen mix aan ideeën te mogen samenstellen. Maar mensen daarvan te overtuigen, gaat trager dan het veranderen van een wet.” ■

Arme buitenwijk van Kaapstad, Zuid-Afrika

Boris van der Ham en DA-partijleider Mmusi Maimane

70 jaar Universele Mensenrechten

In 1948 is de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens aangenomen door de Verenigde Naties. Voor het eerst in de geschiedenis werd afgesproken dat mensenrechten universeel zijn. Hoe staat het er 70 jaar later voor met mensenrechten wereldwijd? Wat is een ‘menswaardig bestaan’? En zijn mensenrechten écht universeel?

D66 Internationaal en het mensenrechtencomité van Liberal International staan dit jaar stil bij het 70-jarig bestaan van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens tijdens twee bijeenkomsten met Boris van der Ham en internationale experts en politici.

SAVE THE DATE

Individual or Collective Identity

**9 april 2018
Groningen**
Academiegebouw RUG
(in samenwerking met studentenvereniging SIB)

**11 april 2018
Utrecht**
Stadskasteel Oudaan

De bijeenkomsten zijn van 20.00-21.30 uur met borrel na afloop.

Meer informatie?

Kijk op: internationaal.d66.nl of neem contact op met International Officer van D66 Martine van Schoor: internationaal@d66.nl

Wereldburgemeester

De Vlaamse liberaal Bart Somers – verkozen tot ’s werelds beste burgemeester – is een van de hoofdsprekers op het D66-congres op 3 maart a.s. in Rotterdam. Redacteur Jan Vincent Meertens vroeg de gevierde burgervader van Mechelen naar de kern van zijn boodschap.

U volgt D66 al lang, begrijp ik? “De eerste D66’er door wie ik bijzonder was gefascineerd, was Jan Terlouw. Zijn *Koning van Kantoren* was het eerste politieke boek dat ik ooit gelezen heb. Jan stond bij de laatste Europese verkiezingen bij Open Vld op de lijst – als lijstduwer. Wij waren erg blij met zijn enorme ervaring. Als beginnend politicus heb ik ook nauw samengewerkt met de Jonge Democraten. Wij droomden van een progressief liberale partij, maar dat is nooit echt gelukt. Mijn partij (*waarvan*

Somers fractievoorzitter is in het Vlaams Parlement, red.) probeert het liberalisme aan beide zijden te overspannen; D66 én de VVD, bij wijze van spreken.”

Wat is de kern van uw boodschap als burgervader? “In het politieke debat maken we vaak de fout door samenleven in diversiteit heel sterk te herleiden tot een discussie over de omgang met nieuwkomers. Wie laten we toe en wie niet, en hoe integreren we deze mensen in de

samenleving? Maar de realiteit is een heel andere. In onze steden zijn mensen met een migratieachtergrond van de tweede of derde generatie in overtal. Ze zijn hier geboren en opgegroeid. Ze zijn burgers van onze samenleving. De grote uitdaging is veel meer de vraag hoe we dat organiseren, dat samenleven in diversiteit. Hoe bewaken en herijken we gedeelde spelregels? Hoe begrijpen we dat we allemaal moeten integreren in die nieuwe realiteit?”

Het populisme biedt eenvoudige keuzes en is een contrast met onze complexe samenleving, schrijft u in uw boek *Samen leven* (2016). Wat is volgens u de oplossing? “Dat is het inzicht dat mensen niet één maar vele identiteiten hebben. Elk mens is uniek en moet als een individu worden benaderd. Een authentiek liberale benadering, die niet in de val trapt van klassiek links of klassiek rechts. Die kijken vaak naar mensen als onderdeel van een groep. Links om te pampieren en rechts om te stigmatiseren. Men gaat dan een doelgroepenbeleid voeren, waardoor je mensen opsluit in een idee van identiteit en waardoor je hen niet meer als volwaardige burgers beschouwt. Maar de tijd is voorbij dat we moeten kiezen wie we zijn. We zijn het allemaal én tegelijk: Syriër én Mechelaar én Vlaming én Belg én Europeaan. Het inzicht dat een ander anders mag zijn, geeft vrijheid aan ons zelf. Populisten proberen die vrijheid van ons af te pakken en terroristen rekruteren onder hen die zijn uitgesloten. Een inclusieve samenleving is het sterkste wapen tegen extremisten.”

Geen enkele jonge Mechelaar is naar Syrië of Irak afgereisd. Wat is de essentie van de Mechelse aanpak? “Aan de linkerzijde roept men om een preventieve aanpak en aan de rechterzijde om een repressieve aanpak. In Mechelen kiezen wij voor een combinatie van die twee: preventie waar het kan, repressie waar het moet. En door goed te begrijpen dat veiligheidsbeleid een sociaal beleid is. Door burgerschap te creëren. Door ook in verloederde wijken de parken op te knappen en drugsdealers van de straat te halen, zodat die bewoners zien dat ook zij als volwaardige Mechelaars worden gezien. En dat ze zich kunnen identificeren met de stad. Armoede, verloederen en terrorisme zijn geen fataliteit. Wij kunnen die gezamenlijk ontsnappen door te investeren en door naar de mensen toe te stappen. Maar ook door burgers medeverantwoordelijk te maken. Wie alleen rekent op de overheid, verkijkt zich op de natuur van onze tegenstander. Elke burger zal zijn deel moeten doen: als ouder, stadsgenoot, buur, collega, familielid. De zijlijn is geen optie.”

In oktober 2018 zijn er gemeenteraadsverkiezingen in België. Ziet u het succes en de waardering voor uw beleid terug in de peilingen? “In deze stad stemde in 2003 ruim 30 procent extreem rechts. Vandaag is dat nog 8 procent. In de peilingen staat mijn partij nu op 43 procent. We waren

“Een inclusieve samenleving is het sterkste wapen tegen extremisten”

een gepolariseerde en verzuurde stad. Niet meer, we gaan op een ontspannen manier met elkaar om. Het resultaat van beleid dat respect voor iedereen uitdraagt. Wij zijn bijvoorbeeld een stad die seksuele intimidatie op straat zeer consequent aanpakt. Weer: door preventie waar het kan, en repressie waar het moet. Zo gaan we met de campagne ‘Neen is neen’ naar jeugdclubs om jongeren voor te lichten, en hen door middel van rollenspellen te laten voelen hoe het is om geïntimideerd te worden. Maar wij hebben dit jaar ook 24 proces-verbalen uitgeschreven. Ik tolereer niet dat iemand wordt lastiggevallen op onze straten. Dat geldt zowel voor een vrouw met een hoofddoekje, als voor een vrouw met een minirokje.”

Hoe staat u eigenlijk tegenover het dragen van een hoofddoek in publieke functies? “Er zijn veel steden in België waar een ambtenaar geen zichtbare religieuze symbolen mag dragen. De ambtenaar moet neutraal zijn. De lijn die we volgen in Mechelen is een andere. Wij zeggen: *we moeten de diversiteit niet verbergen*. Anders is morgen iemand die een shirt van KV Mechelen draagt een probleem voor iemand die voor Anderlecht is [*voetbalclubs, red.*]. Bij de politie is dat anders. Daar draagt men een uniform. Dat is een uiting van neutraliteit. Daar waar een uniform gedragen wordt is het uniform standaard.”

U spreekt op 3 maart op het D66-congres in Rotterdam. Wat is uw boodschap aan onze leden? “Rotterdam is natuurlijk een prachtige stad om in op te treden. En ik heb veel bewondering voor burgemeester

Aboutaleb. Er is moed nodig om de eigen mensen een spiegel voor te houden, om op te treden; pas dan ben je een echte leider. Op uw congres heb ik een boodschap van hoop. Dat radicalisme bestreden kan worden. Dat de populistten niet moeten winnen. En dat diversiteit kan lukken. Ik ben daar zeer optimistisch over.” ■

’s Werelds beste burgemeester
Begin 2017 werd Bart Somers (1964) uitgeroepen tot 2016 *World Mayor*. Deze prijs wordt tweemaaljaarlijkse uitgereikt door de internationale denktank City Mayors. De jury stelde dat Somers sinds zijn burgemeesterschap (in 2001) Mechelen “getransformeerd heeft van een veeleer verwaarloosde stad tot een van de meest aantrekkelijke plaatsen in België” en tot “een rolmodel voor integratie van vreemdelingen” heeft gemaakt. Mechelen telt 86.000 inwoners en meer dan 128 nationaliteiten.

Meebeslissen, meedenken en andere leden ontmoeten? Kom naar Congres 107! U kunt stemmen op kandidaten voor diverse verenigingsfuncties, en er worden verschillende moties behandeld. Daarnaast zijn er inhoudelijke sessies en speeches van o.a. ‘wereldburgemeester’ Bart Somers (zie p. 42) en partijleider Alexander Pechtold.

Meer informatie: d66.nl/congres

Strategisch Plan 2017-2021

Nieuw Strategisch Plan voor de politieke vereniging gepresenteerd tijdens Congres 106.

Partijvoorzitter Letty Demmers presenteerde het nieuwe Strategisch Plan tijdens haar speech op het najaarscongres in Leeuwarden. Na reparatieplan ‘Klaar voor de Klim’ (2007) en versterkingsplan ‘Verbindende Vereniging’ (2013), is het nu hoog tijd voor dit ‘Innovatieplan’ voor onze groeiende en bloeiende vereniging. Doe mee!

Meer weten? toekomst.d66.nl

5de Onderwijssymposium

Op 27 januari vond de vijfde editie van het Onderwijssymposium plaats, met als thema: klasse!LOKAAL.

Spreker Ingrid van Engelshoven, D66-minister van Onderwijs, vertelde hoe zij haar functie de komende jaren invulling zal geven. Daarna konden deelnemers meedoen aan diverse workshops gericht op lokale onderwijsinitiatieven. Alvorens het symposium in Rotterdam werd afgesloten – met een terugblik door Paul van Meenen (D66-Tweede Kamerlid), Said Kasmi (D66 Rotterdam) en Kevin Brongers

(voorzitter Jonge Democraten) – werden diverse moties opgesteld voor het D66-congres op 3 maart in Rotterdam.

onderwijssymposium.d66.nl

Archiefvrijwilligers

Heeft u tijd en zin om het partijarchief van D66 te helpen ontsluiten?

Het landelijk partijarchief van D66 wordt bewaard en beheerd bij het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP) in Groningen. D66 wil dit archief beter ontsluiten door belangrijke documenten in te scannen en online inzichtelijk te maken. Te beginnen met onze congres-geschiedenis (congresagenda, moties e.d.). heeft u tijd en zin om hier aan bij te dragen? Mail uw contactgegevens (o.v.v. ‘archiefvrijwilliger’) naar: democraat@d66.nl

Maak kennis met D66!

Vrijdag 20 april
Tweede Kamer der
Staten-Generaal

Bent u lid van D66 en wilt u de partij graag beter leren kennen?

Elke derde vrijdagmiddag van de maand (behalve in maart) organiseert D66 een kennismakings-bijeenkomst in de Tweede Kamer. U maakt kennis met de partij, het sociaal-liberale gedachtegoed en de mogelijkheden om actief te worden. Als nieuw lid ontvangt u automatisch een uitnodiging. Let op: in verband met beveiliging is vooraf aanmelden een vereiste!

Aanmelden: d66.nl/nieuweleden/maak-kennis-met-d66

Fractiewerk D66

Stichting Fractiewerk D66 is een facilitaire organisatie voor D66-fracties in het hele land.

De stichting verzorgt administratieve, fiscale en wettelijke aan-gelegenheden m.b.t. personeel (ook stagiairs) voor D66-fracties in gemeenteraden, Provinciale Staten en die van de Eerste Kamer. Een reactie uit een enquête onder deelnemers (2017): “Het ontzorgt, zowel voor ons als onze fractiemedewerker, zodat wij ons met onze kerntaken kunnen bezig houden, terwijl we intussen ook goed werkgever kunnen zijn. Erg fijn.”

Meer informatie? Mail Martijn Bordewijk: fractiewerk@d66.nl

Nederland kleurt groen!

Op deze zogenoemde ‘deelnamekaart’ ziet u in welke gemeenten u op 21 maart (donkergroen) of bij herindelingsverkiezingen (lichtgroen) op D66 kunt stemmen. Dat betekent dat circa 95 procent van de kiezers op D66 kan stemmen! De ‘witte vlekken’ zijn gemeenten waar D66 (nog) niet meedoet aan deze gemeenteraadsverkiezingen.

Route66

Zeven deelnemers van het talentenprogramma Route66 reisden af naar Libanon.

Opvang van vluchtelingen in de regio, hoe werkt dat eigenlijk? Dat was de vraag die de zeven-koppige Route66-delegatie wilde beantwoorden door deze winter af te reizen naar Libanon, waar één op de vier inwoners vluchteling is. Ze spraken met de minister van Educatie en de minister van Vluchtelingen, en er werden verschillende vluchtelingenkampen bezocht, waaronder een permanente locatie met Palestijnse vluchtelingen en een Syrisch kamp in de Bekavallei.

Lees het hele reisverslag op: route66.d66.nl/lessen-uit-libanon

D66 Internationaal

In november reisden twintig D66'ers naar het Midden-Oosten voor een fact-finding mission.

De reis stond in het teken van onderwijs, innovatie en duurzaamheid. De invloed van het Israëliisch-Palestijns conflict, ook op de bredere regio, kwam daarbij veelvuldig ter sprake. Op het programma stonden onder andere gesprekken met het Peres Center for Peace and Innovation, de Nederlandse vertegenwoordiging in de Palestijnse gebieden, en bezoeken aan verschillende start-ups en innovatieve bedrijven.

Lees het volledige verslag op: internationaal.d66.nl

Oproep

Voor onze verenigingsevenementen zijn wij op zoek naar diverse en betaalbare locaties.

D66 organiseert regelmatig grote en kleine verenigingsevenementen, zoals trainingen en kaderdagen. Het aantal deelnemers varieert van 20 tot 250 personen. Daarvoor zoeken wij diverse locaties die betaalbaar, centraal gelegen en goed bereikbaar zijn. Denk bijvoorbeeld aan scholen, culturele instellingen of bedrijfspanden.

Heeft u zo'n locatie of kent u er één? Mail naar: vereniging@d66.nl

Europees idee? Mail de PCC!

Heeft u een goed idee voor ons Europees verkiezingsprogramma?

De Europese Parlementsverkiezingen zijn in aantocht! Daarom gaat de Permanente Programma Commissie (PPC) van start met het schrijven van het Europees verkiezingsprogramma 2019-2024. PPC-voorzitter Annet Aris: “Nog nooit waren de Europese verkiezingen zo belangrijk voor de toekomst van vrijheid, veiligheid en welvaart van 500 miljoen Europeanen. Dat vraagt om een sterk D66-programma en daarvoor zijn de ideeën van onze leden onmisbaar.”

Deel uw ideeën met de PPC via: d66.nl/europeesidee

Arabische Richtingwijzers

Op 15 december werd de Arabische vertaling van de vijf Richtingwijzers van D66 gelanceerd in Libanon.

Tijdens de officiële presentatie in Beiroet reflecteerde een ijzersterk gezelschap – politici uit Marokko en Libanon, Gert Jan Geling (VMS), Milan Assies (D66 Internationaal) en Emil Kirjas (Liberal International) – op progressief liberalisme in de Arabische wereld. De speciale uitgave is een initiatief van de Mr. Hans van Mierlo Stichting (VMS) en het Internationaal Democratisch Initiatief (IDI).

Gratis bestellen? Ga naar: vmswebshop.nl
Vragen? Mail naar: internationaal@d66.nl

D66

Zoals in elke vereniging, bloeit ook bij D66 regelmatig iets moois op tussen actieve leden. In dit nummer portretteren we Erik Bus en Luz Maria Camacho – beiden actief voor D66 in Apeldoorn – tijdens Congres 106 in Leeuwarden.

Erik, jij bent de partijveteraan van jullie twee. Vertel?

Erik – “Ik ben sinds 1980 lid van D66. Nadat ik eerder in Holten het een en ander gedaan had voor de partij, ben ik na mijn verhuizing in 2006 in Apeldoorn actief geworden. Eerst in het bestuur, later in de raad, en sinds 2016 terug in het bestuur. Nu ben ik penningmeester.”

En wat is jouw verhaal, Luz Maria?

Luz Maria – “Ik kom uit Colombia. 27 jaar geleden ben ik naar Nederland gekomen, enerzijds vanwege het feit dat ik in Colombia met mijn politieke ideeën niet als socioloog aan de bak zou kunnen komen; anderzijds vanwege de problemen die er heersten, zoals drugscriminaliteit.”

Erik – “Naar Colombiaanse begrippen was je behoorlijk links.”

Luz Maria – “Ja, maar hier in Nederland zou je me relatief rechts kunnen noemen. Ik ben hier veertien jaar getrouwd geweest en ik heb drie prachtige kinderen gekregen. Na mijn scheiding moest ik weer aan de bak. Aan mijn Colombiaanse diploma had ik hier niets, daarom ben ik in de thuiszorg gaan werken omdat ik niet bij de gemeente aan wilde kloppen. Je bent per slot van rekening verantwoordelijk voor je eigen keuzes, in mijn geval om te gaan scheiden.”

En hoe hebben jullie elkaar ontmoet?

Erik – “De zoon en dochter van Luz Maria waren allebei fractie-assistent. Zij had zelf ook interesse in D66, maar twijfelde wat ze daarmee moest doen. Ik stelde haar dochter voor om haar moeder mee te laten gaan naar het voorjaarscongres in Eindhoven, om haar het reilen en zeilen binnen de partij te laten zien.”

Luz Maria – “Ja, dat was in 2013. In de auto bleek dat we wederzijds een enorme klik voelden. En dat gevoel is er nog steeds! Na dat congres ben ik lid geworden van D66.”

Erik – “In mijn geval was die klik sterker dan ik ooit voor iemand gevoeld had. Dat gaf nogal wat inwendige strijd, omdat ik toen nog in een andere relatie zat. Ik was tot dat moment gewend geweest om naar mijn verstand te luisteren. Maar bij Luz Maria heb ik gekozen voor mijn gevoel en ik voel me sindsdien happier dan ooit. Mede dankzij D66!”

OPROEP:

Heeft u uw partner (ook) leren kennen bij D66? En wilt u samen geportretteerd worden in de Democraat? Stuur een mail met uw contactgegevens naar: democraat@d66.nl

Ledenpagina

D66

Wilt u graag weten hoe onze politieke vereniging in elkaar steekt? Of bent u op zoek naar specifieke (contact)informatie, afdelingen, commissies of parlementariërs? U vindt het via: d66.nl/partij

Ledenadministratie

Een verhuizing doorgeven? Aan- of afmelden voor een nieuwsbrief? Uw lidnummer opzoeken? Ga naar [MijnD66.nl](https://mijnd66.nl) en voer zelf uw wijzigingen door in onze ledenadministratie. Is uw emailadres (tevens uw gebruikersnaam) gewijzigd of heeft u andere vragen? Stuur een mail naar ledenadministratie@d66.nl of bel 070 356 60 66.

Contributie / donaties

Uw lidmaatschap betaalt u per (digitale) acceptgiro of automatische incasso. Acceptgiro kwijt? Stort uw contributie op NL 11 RABO 019 199 6807 t.n.v. Democraten 66 o.v.v. ‘contributie’ en uw ‘lidnummer’ (zie boven). Een extra gift aan de partij kunt u overmaken naar NL 11 RABO 011 304 2396 t.n.v. Democraten 66 o.v.v. ‘gift’. Meer weten? Kijk op d66.nl/doneren of mail naar fondsenwerving@d66.nl

Lid worden / maken

Wilt u iemand lid maken? Kijk op d66.nl/cadeaulidmaatschap of stuur hem of haar deze link door: d66.nl/word-lid

Maak kennis met D66

D66 organiseert elke derde vrijdag van de maand een kennismakingsbijeenkomst met de partij in de Tweede Kamer. Als nieuw lid ontvangt u automatisch een uitnodiging. Meer informatie: d66.nl/nieuweleden

Landelijk congres

Het volgende congres (Congres 107) is op zaterdag 3 maart 2018 in Rotterdam. Elk lid krijgt voor elk landelijk congres een uitnodiging (per e-mail) toegestuurd. Voor meer info, kijk op d66.nl/congres of mail naar: congres@d66.nl

Campagne / vrijwilliger worden / meedoen

Wilt u graag meedoen aan onze campagnes? Neem contact op met uw lokale of regionale afdeling via d66.nl/partij/d66-in-het-land, met ons landelijke campagneteam via campagne@d66.nl of kijk eens op d66.nl/doe-mee. Uw lokale afdeling doet overigens veel meer dan alleen campagne voeren: ga ook eens naar een borrel, workshop of ledenvergadering van uw eigen afdeling!

Bestuur- en verenigingsondersteuning (BVO)

Bent u actief bij uw lokale of regionale afdeling en heeft u daar vragen over of ondersteuning bij nodig, neem dan contact op met de afdeling BVO van het Landelijk Bureau via: vereniging@d66.nl

Talentontwikkeling / opleidingen

D66 organiseert opleidingen en trainingen voor verschillende doelgroepen. Kijk voor meer informatie op d66.nl/partij/opleidingen of mail naar opleidingen@d66.nl. Interesse in het jongerentalentenprogramma van D66? Elk najaar kunt u zich aanmelden voor de selectie via: route66.d66.nl

Thema-afdelingen

Interesse in een specifiek thema? En wilt u daar graag over discussiëren en meepraten, kijk dan eens op d66.nl/partij/thema-afdelingen. U kunt zich aanmelden voor een TA via: [MijnD66.nl](https://mijnd66.nl)

Els Borst Netwerk

Voor 10 euro per jaar kan elk D66-lid zich aanmelden bij dit diversiteitsnetwerk: d66.nl/elsborstnetwerk

D66 Internationaal

Wilt u meer weten over of meedoen aan het internationale netwerk van D66? Kijk op internationaal.d66.nl of mail naar: internationaal@d66.nl. Gaat u verhuizen naar (of woont u in) het buitenland? Kijk eens op buitenland.d66.nl of mail naar secretaris@d66inhetbuitenland.nl

Mr. Hans van Mierlo Stichting

De Van Mierlo Stichting (VMS) is het onafhankelijke wetenschappelijk bureau van D66. Meer informatie over haar activiteiten en publicaties (zoals tijdschrift *idee*), vindt u op vanmierlostichting.d66.nl

D66 Nu app

Blijf op de hoogte en download de D66 Nu app (voor Android & iPhone).

Meer info

d66.nl/partij | info@d66.nl | 070 356 60 66

Menno Snel (47) is 'onze' staatssecretaris van Financiën in het kabinet Rutte-III. *Democraat* heet hem hierbij van harte welkom als kersvers D66-lid!

U bent sinds oktober lid van D66 – welkom!

"Ik ben inderdaad vrij laat uit de kast gekomen als D66'er. Dit had alles te maken met de banen die ik hiervoor had. Als adviseur van regeringen – eerst als ambtenaar en daarna als bewindvoerder bij het IMF – vond ik dat ik een politiek neutraal profiel moest hebben. De regering die je adviseert moet, ongeacht de eigen politieke koers, overtuigd zijn van de kwaliteit en onafhankelijkheid van je adviezen. Dat betekent overigens niet dat ik vind dat je geen mening mag hebben; ik stem al mijn hele leven op D66 en heb daar ook nooit een geheim van gemaakt."

Ah, dus voor D66 was u geen onbekende?

"Ik heb zeker weleens met mensen zoals Wouter en Kajsa gesproken over D66-issues, maar nooit vanuit een formele positie. Maar toen er aan de onderhandelingstafel over het profiel van de staatssecretaris van Financiën gesproken werd – en mijn naam voorbij kwam – wisten de meeste mensen dus wel dat ik sympathie naar de partij had. Voor mij kwam de vraag overigens als een absolute verrassing. Ik was helemaal niet bezig met een dergelijke stap."

Kun u uzelf beschrijven? Wie is Menno Snel?

"Diplomatiek is een woord dat echt bij me past. Ik ben niet iemand die onversneden en ongezoeten meningen overal maar rondslingert. Dat zou als ambtenaar en bewindvoerder bij het IMF ook zeer onwenselijk geweest zijn. Ik houd van redelijkheid en ik durf te denken in dilemma's. Verder houd ik erg van sporten, zoals voetbal, tennis en squash. Je zou kunnen zeggen dat als er een balletje bij betrokken is, ik 'in' ben."

Hoe waren uw eerste maanden aan het Binnenhof?

"Mijn eerste maanden zaten vol met hoogtepunten, dus ik heb me nog geen seconde hoeven vervelen. Dat had natuurlijk te maken met de belastingplannen waar we mee bezig waren – nog vóór de regeringsverklaring had ik een debat met de Kamer, een staatsrechtelijk novum. Maar ook vervelende zaken, zoals de *Paradise Papers*. Ik heb gemerkt dat het perspectief echt anders is dan dat van de ambtenaar die de minister adviezen geeft, maar allerlei patronen zijn nog steeds herkenbaar. Alles bij elkaar is het de eerste maanden vreselijk druk geweest, maar ik heb er ook heel veel lol in gehad."

**Ik ben
D66**

Democraat is het ledenmagazine van de politieke vereniging Democraten 66 en wordt verspreid onder al haar leden. **Democraat** verschijnt drie keer per jaar. Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van D66 worden openbaar gemaakt of verveelvoudigd.

Wilt u een adreswijziging doorgeven? Of wilt u de **Democraat** niet meer per post ontvangen? Ga naar MijnD66.nl of stuur een e-mail naar: ledenadministratie@d66.nl

eindredacteur

Jessica Hoogenboom

redactie

Milan Assies
Frans Dijkstra
Jan Remmert Fröling
Jan Vincent Meertens
Marishka Neekilappillai
Reyer van der Vlies

fotografie / illustraties

Sander van Diepen
Jan Remmert Fröling
Erik Haverkort
Jeroen Mooijman

beeld voorzijde

Willem van de Nadort

ontwerp / vormgeving

de ontwerpvloot / Studio Maanzaad

druk

Senefelder Misset

oplage

29.000 exemplaren
Den Haag, februari 2018

redactieadres

Landelijk Bureau D66
Postbus 660
2501 CR Den Haag

Heeft u een vraag of opmerking voor de redactie? Stuur dan een e-mail naar democraat@d66.nl

Bijgesloten in dit nummer:

Stem

D66